

**Українська академія аграрних наук
Інститут землеробства південного регіону**

На правах рукопису

Лавриненко Юрій Олександрович

УДК 633.15:633.111:631.03:631.6(833)

**ЕКОЛОГО-ГЕНЕТИЧНА МІНЛИВІСТЬ КІЛЬКІСНИХ ОЗНАК
ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ
В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ**

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня
доктора сільськогосподарських наук**

06.01.05 – селекція рослин

**Науковий консультант:
Дзюбецький Борис Володимирович,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, академік УААН**

Херсон - 2005

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОЛОГО-ГЕНЕТИЧНОЇ МІНЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ВАЖЛИВИХ ОЗНАК ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СЕЛЕКЦІЇ.....	12
1.1. Генетичні основи мінливості кількісних ознак, їх значення для селекції та методи вивчення.....	13
1.2. Еколого-генетичні основи мінливості адаптивних ознак.....	34
1.3. Напрямки біотехнологічних методів селекції на сучасному етапі.....	42
Висновки до розділу 1	55
РОЗДІЛ 2. ВИХІДНИЙ МАТЕРІАЛ, МЕТОДИКА І УМОВИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
2.1. Вихідний матеріал і методика досліджень.....	57
2.2. Агрокліматичні умови проведення досліджень.....	59
РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГО-ГЕНЕТИЧНА МІНЛИВІСТЬ ГЕОГРАФІЧНО-ВІДДАЛЕНОГО ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР	65
3.1. Мінливість ознак пшениць Середньоазійського генцентру	65

3.2. Мінливість господарсько-цінних ознак та їх взаємозв'язок з врожайністю пшениці в умовах Афганістану	77
3.3. Селекційно-генетичний потенціал кукурудзи Афганістану.....	86
Висновки до розділу 3.....	100
РОЗДІЛ 4. МІНЛИВІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КІЛЬКІСНИХ ОЗНАК ПРОДУКТИВНОСТІ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ	
4.1. Варіювання компонентів продуктивності та врожайності	101
4.2. Мінливість кореляційних зв'язків продуктивності та її складових елементів у гібридів кукурудзи залежно від груп стиглості	109
Висновки до розділу 4	121
РОЗДІЛ 5. ПРОЯВ, МІНЛИВІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АДАПТИВНИХ ОЗНАК КУКУРУДЗИ	
5.1. Прояв та мінливість адаптивних ознак біогенного та техногенного значення	122
5.2. Мінливість кореляційних зв'язків адаптивних ознак у гібридів кукурудзи залежно від груп стиглості	130
5.3. Появ та мінливість ознаки “кількість качанів на рослині”.....	138

5.4. Прояв та мінливість ознак дихогамії	150
Висновки до розділу 5	154
РОЗДІЛ 6. МІНЛИВІСТЬ ОЗНАК ЗАЛЕЖНО ВІД УМОВ	
СЕРЕДОВИЩА ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	156
6.1. Мінливість кореляційних зв'язків між кількісними ознаками кукурудзи та їх селекційне значення	156
6.2. Еколого-генетична мінливість показників темпів розвитку рослин кукурудзи	162
6.3. Модифікаційна мінливість морфо-фізіологічних показників продукційного процесу ліній кукурудзи	172
Висновки до розділу 6	189
РОЗДІЛ 7. ЕКОЛОГО-ГЕНЕТИЧНА МІНЛИВІСТЬ ШВИДКОСТІ	
ВОЛОГОВІДДАЧІ ЗЕРНОМ КУКУРУДЗИ ПРИ ДОЗРІВАННІ	191
7.1. Еколого-генетична детермінація добової втрати вологи зерном в процесі дозрівання в оптимальні строки сівби	191
7.2. Кореляційні зв'язки динаміки вологості зерна при дозріванні гібридів кукурудзи з морфологічними та господарськими показниками	201
7.3. Еколого-генетична мінливість ознак продуктивності	

і добової втрати вологи зерном при дозріванні гібридів кукурудзи в післяукісних посівах	210
7.4. Кореляційні зв'язки динаміки вологості зерна з морфологічними та господарськими показниками в післяукісних посівах	222
Висновки до розділу 7	231
РОЗДІЛ 8. МІНЛИВІСТЬ КІЛЬКІСНИХ ОЗНАК КУКУРУДЗИ ЗАЛЕЖНО ВІД ГЕНЕРАЦІЇ САМОЗАПИЛЕННЯ	
234	
8.1. Мінливість адаптивних ознак	234
8.2. Успадковування та мінливість ознак продуктивності	257
8.3. Комбінаційна здатність нового вихідного матеріалу	269
Висновки до розділу 8	276
РОЗДІЛ 9. РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНДУКОВАНОЇ МІНЛИВОСТІ В СЕЛЕКЦІЇ КУКУРУДЗИ ДЛЯ УМОВ ЗРОШЕННЯ ПІВДЕННОГО СТЕПУ	
278	
9.1. Агроекологічні моделі гібридів кукурудзи	278
9.2. Селекція гібридів ФАО 190-390 для умов південного регіону	290
9.3. Селекція середньопізніх та пізніх гібридів кукурудзи (ФАО 400-600) для умов зрошення	297

Висновки до розділу 9	308
ВИСНОВКИ	310
ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ І ВИРОБНИЦТВА	316
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	318
ДОДАТКИ	370

ВСТУП

Стабілізація виробництва зерна є основою сучасної національної доктрини України в галузі агропромислового виробництва [1]. У степовому регіоні зосереджено 49,5 % сільськогосподарських угідь, які характеризуються найбільш високим потенціалом продуктивності ґрунтів. Особливої актуальності набирає напрямок стабілізації виробництва в умовах зрошення, яке є гарантом інтенсифікації рослинництва в багатьох регіонах світу [2]. Саме тому, зернове господарство зони Степу у перспективі повинне орієнтуватися на високоінтенсивний тип розвитку шляхом

упровадження новітніх досягнень науки, техніки і технології в концепції “сорт – агротехніка — організація” [3].

Селекція є найбільш дієвим важелем підвищення врожайності зернових культур [4, 5]. Проте, в останні роки значно зросла конкуренція на національному ринку і загрозливих розмірів набуває експансія закордонних розробок, що вимагає активізації вітчизняних наукових пошуків, використання кращих здобутків світової селекції та доведення до виробників об’єктивної, науково-обґрунтованої інформації [6].

Використання у світовій практиці відносно невеликої кількості елітних генотипів рослин є загрозою спорідненості генофонду, що призводить до підвищення втрат від епіфітотій та несприятливих умов середовища [7]. Перед вітчизняною селекцією стоять масштабні задачі створення генотипів зернових культур з високою стійкістю до уражуючих чинників біотичного та кліматичного походження, технологічною доцільністю використання, високою потенційною врожайністю та стабільністю його прояву [8].

Сучасна селекція зіткнулась з цілим рядом труднощів до яких відносяться: підсилення залежності варіабельності врожайності та її складових від нерегульованих факторів зовнішнього середовища; невідомість генетичної природи господарсько важливих кількісних ознак та їх корелятивна залежність; збільшення кількості поєднуваних ознак в одному організмі та посилення негативних генетичних і біоенергетичних кореляцій між ними; антиеволюційні тенденції в селекції, що проявляються в генетичній однорідності сортів та однотипності агроценозів [9]. Для вирішення цих проблем необхідно постійно удосконалювати методи селекції, зокрема досліджувати еколого-генетичну мінливість кількісних ознак продуктивності та адаптивності, а також їх супідрядних кореляцій у відповідних технологічних, ґрунтово-кліматичних, економічних умовах вирощування. Тому, напрямки в селекції зернових культур, що спрямовані на з’ясування особливостей мінливостей кількісних ознак та створення нового

вихідного матеріалу, з певними показниками специфічної адаптивності є актуальними і своєчасними.

Актуальність теми. Кількісні ознаки, що визначають продуктивність і адаптивність ще недостатньо вивчені в генетичному відношенні головним чином тому, що генетика кількісних ознак практично відірвана від онтогенетики, екологічної генетики та фізіології рослин. Тільки подальше інтенсивне дослідження спеціальної і прикладної генетики, спрямоване на розробку ефективних методів оцінки селекційного матеріалу, дозволить розкривати ще не пізнані резерви продуктивності і витривалості рослинного організму і надасть селекціонерам нові засоби підвищення урожайного і адаптивного потенціалів.

Вихід теорії селекції на новий якісний рівень досліджень вимагає детального вивчення особливостей генотипової та екологічної мінливості основних кількісних ознак, що визначають продуктивність та адаптивну здатність у конкретних агрокліматичних умовах.

Актуальним також є вивчення селекційно-генетичної цінності географічно віддалених вихідних форм і створення на їх основі адаптивно-визначеного до конкретних агрокліматичних та технологічних умов вирощування нового елітного матеріалу, відповідного до вимог сільськогосподарського виробництва в умовах зрошення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційна робота виконана у відділі селекції зернових культур Інституту землеробства південного регіону УААН (до 1999 року — Інститут зрошуваного землеробства) протягом 1982-2005 рр. Дослідження проводились згідно завдання “Разработать научные основы селекции и вывести новые сорта и гибриды для условий орошения» в 1982-1985 рр. НТП 0Ц.032 (№ державної реєстрації 01816013718; 0181901137715); Міждержавного контракту (СРСР — Афганістан) № 72021204400 (дополнение от 17.04.87) «Оказание содействия по вопросам внедрения Программы развития селекционно-семеноводческих работ по зерновым культурам и хлопчатнику в Республике

Афганистан» в 1987-1988 рр.; завдання О.СХ.02.02.02 «Создать новые гибриды и гибридные популяции на зерно и силос» НТП “Зерно” в 1985-1990 рр., № державної реєстрації 018190113715; завдання “Створити на основі фундаментальних досліджень нові високопродуктивні гібриди кукурудзи” НТП “Продовольство 95”, в 1991-1995 рр., № державної реєстрації УАО 1001263Р; завдання “Розробити методи селекції та створити гібриди кукурудзи різних груп стиглості, адаптовані до вимог зрошення Південного Степу України” в 1996-2000 рр., № державної реєстрації 0197 U 015757. Вона також виконувалась за державною НТП “Зернові і олійні культури”, підпрограмою “Селекція, насінництво і технологія вирощування кукурудзи і сорго” в 2001-2005 рр., № державної реєстрації № 0101U003004.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи було встановлення і теоретичне обґрунтування закономірностей генотипової та модифікаційної мінливості селекційно- і біологічно- важливих ознак зернових культур (пшениці та кукурудзи) в умовах зрошення, удосконалення методів створення оригінального вихідного матеріалу і синтез на його основі нових генотипів для умов зрошення південної частини Степу України.

Для досягнення поставленої мети передбачалось вирішення таких завдань:

- визначити еколого-генетичну мінливість географічно віддаленого вихідного матеріалу зернових культур та ефективність використання його в селекційних програмах в умовах південного Степу;

- встановити характер мінливості і взаємозв'язку ознак продуктивності у гібридів кукурудзи та визначити головні фактори врожайності в залежності від груп стиглості;

- визначити адаптивні ознаки гібридів кукурудзи, параметри їх генотипової та паратипової мінливості, з'ясувати їх вплив на врожайність;

- визначити характер мінливості кількісних ознак кукурудзи в залежності від технологічних прийомів та погодних умов року;

- встановити еколого-генетичні закономірності вологовіддачі зерном кукурудзи при дозріванні в залежності від фази розвитку, строків сівби та погодних умов, встановити кореляційні зв'язки темпів вологовіддачі з морфологічними та адаптивними ознаками;

- удосконалити методи селекційного процесу і добору генотипів в залежності від покоління самозапилення та генетичних особливостей вихідних гібридів;

- створити новий вихідний матеріал з високою комбінаційною здатністю;

- розробити модель гібриду кукурудзи для конкретної агрокліматичної зони та технології вирощування;

- на базі нового вихідного матеріалу створити гібриди кукурудзи різних груп стиглості для умов зрошення, які за показниками продуктивності і стійкості до стресового впливу перевищують стандарти.

Об'єкт дослідження: закономірності паратипової та генотипової мінливостей господарсько важливих кількісних ознак зернових культур в умовах зрошення.

Предмет дослідження: встановлення значення еколого-генетичної мінливості для удосконалення способів оцінки та добору генотипів з підвищеним урожайним і адаптивним потенціалом для умов південного Степу України.

Методи дослідження: гібридизація, індивідуальний добір, інцухт, беккрос — в процесі створення нового вихідного матеріалу; візуальний - для ведення фенологічних спостережень; вимірювально-ваговий — для обліку врожаю, визначення метричних ознак рослин та структури качанів; математично-статистичні — для визначення достовірності результатів, параметрів генотипового і модифікаційного варіювання, кореляційної залежності ознак, показників комбінаційної здатності; розклад складних ознак і властивостей на прості складові і вивчення їх взаємодії.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше було встановлено селекційно-генетичну цінність географічно віддаленого колекційного матеріалу, який було зібрано в Середньоазійському первинному генетичному центрі. Вперше було дано порівняльну характеристику генотипам пшениці, що різняться за типом розвитку, в ідентичних умовах вирощування.

В умовах зрошення південного Степу України було визначено особливості успадкування ознак та властивостей, які є складовими адаптивного та урожайного потенціалів нових ліній в послідовних генераціях самозапилення. Встановлено особливості мінливості господарсько-цінних ознак в залежності від ступеню самозапилення і генетичного складу вихідних гібридних комбінацій. Створено нові генетичні джерела цінних кількісних ознак, доведено перспективність їх застосування в синтетичній селекції. Визначено кореляційні залежності між окремими ознаками і показано ефективність добору вихідних форм за факторіальними ознаками.

Удосконалено параметри морфотипу, які покладено в основу моделей гібридів для конкретних агротехнічних умов вирощування. Запропоновано методи експресної ідентифікації генотипа за фенотипом на основі морфологічних ознак. Конкретизовано виробничі та селекційні вимоги до гібридів кукурудзи різних груп стиглості, які забезпечують програмовану норму реакції в конкретних агрокліматичних умовах.

З'ясовано закономірності добової втрати вологи зерном кукурудзи при дозріванні залежно від генотипу та технології вирощування.

Визначено головні антропогенні та екзогенні фактори, що впливають на модифікаційну мінливість кількісних ознак продуктивності та адаптивних показників. Розроблено (у співавторстві) способи отримання насіння гібридів та ліній кукурудзи (патенти на винахід № 36915 A(UA) та № 37916 A(UA)).

Практичне значення одержаних результатів. На основі колекційного матеріалу Середньоазійського первинного генцентру виділено ряд донорів та носіїв цінних господарських ознак пшениці, які залучені до гібридизації і проходять вивчення в селекційних розсадниках.

Створено ряд ліній кукурудзи, які характеризуються високою комбінаційною здатністю, високою стійкістю до впливу факторів середовища. Кращі лінії (X 18CB, X18-2CB, X 84, X 403, X 466MB) увійшли до складу нових гібридів, які занесені у Реєстр сортів рослин України. Виділено нові генетичні джерела цінних властивостей та ознак. Перспективний селекційний матеріал передано для вивчення Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва (м. Харків), Селекційно-генетичному інституту (м. Одеса), Інституту зернового господарства (м. Дніпропетровськ). За результатами досліджень створено 12 гібридів та лінію кукурудзи, які занесені до Реєстру сортів рослин України і на які отримано Авторські свідоцтва: А.с.СССР №5789 на лінію X 18, А.с.України №317 на гібрид Борисфен 430 АМВ, №221 на гібрид Борисфен 433 МВ, №333 на гібрид Борисфен 490 АМВ, №334 на гібрид Південь 480 СВ, №335 на гібрид Борисфен 275 АМВ, №336 на гібрид Борисфен 301 МВ, №765 на гібрид Борисфен 191 МВ, №1175 на гібрид Борисфен 380 МВ, №0395 на гібрид Борисфен 250 МВ, №0396 на гібрид Борисфен 600 СВ, №05230 на гібрид Сиваш (Додатки А-Ф).

Особистий внесок здобувача. Автор безпосередньо виконував дослідження за темою дисертації в польових і лабораторних умовах, приймав участь в розробці програм, плануванню експериментальних дослідів, проводив експедиції по формуванню колекційного матеріалу та випробуванню його в умовах високогірних дослідних станцій. Здобувачем особисто проведено аналіз отриманих результатів, сформульовані основні положення та висновки роботи. У співавторстві створені 11 гібридів і одна лінія. Особистий внесок автора у винаходах та створених гібридах складає 20-30%. В дисертацію включені також деякі сумісні дослідження з аспірантами і науковими співробітниками, результати яких викладені в спільних публікаціях з часткою авторства 40-80%.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень доповідались на V з'їзді УТГіС (Умань, 1986); на "V съезде ВОГиС"

(Москва, 1987); на з'їзді УТГіС (Крим, 2003); першій та другій міжнародній конференції "Онтогенез рослин в природному та трансформованому середовищі (Львів: ЛНУ, 1998; 2004); міжнародній конференції "Фальцфейнівські читання" (Херсон: ХДПУ, 1999); міжнародній конференції "Наукове забезпечення агропромислового виробництва" (Одеса, 1999); Всесоюзних конференціях "Онтогенетика высших растений» (Кишинев, 1989; 1991); конференціях (Одеса: ВСГИ, 1990; Херсон:ХСИ, 1990; 1994; Київ:ІЗ, 1999; Львів: ЛДАУ, 2003; Чернівці: Буковинський ІАПВ, 2005; Херсон: ХДАУ, 2003, 2004, 2005). Результати роботи доповідались і обговорювались на щорічних координаційних нарадах Інституту зернового господарства (Дніпропетровськ, 1992-2005 рр.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 205 наукових робіт, у т.ч.: 5 монографій; 81 стаття в наукових виданнях, що затверджені ВАК як фахові, з них 13 написано без співавторів; 3 патенти на винаходи; 12 авторських свідоцтв на лінію та гібриди; 104 – матеріали конференцій, нарад, рекомендації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України* / Редкол.: М.В.Зубець (голова редакційної колегії) та ін. — К.: Аграрна наука, 2004. — 844 с.
2. *Сніговий В.С.* Сучасні тенденції розвитку зрошуваного землеробства // Таврійський науковий вісник. — 2003. — Вип. 27. — С. 21-29.
3. *Роїк М.В., Царенко М.К., Лебідь Є.М.* з співавторами. Рослинництво, особливості функціонування галузі // Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України. — К.: Аграрна наука, 2004. — С. 213-465.
4. *Созинов О.О.* Нові рубежі в селекції рослин // Вісник аграрної науки. — 2000. — №12. — С. 22-24.
5. *Рив М.* Генетика и наследственность. — М.: Мир, 1987. — С. 251-276.
6. *Соколов В.М., Белоусов А.О., Серіков В.О.* Сучасні гібриди — на поля // Насінництво. — 2005. — №3. — С. 9-10.
7. *Кириченко В.В., Корчинський А.А., Волкодав В.В., Костромітін В.М.* Наукові основи формування сортової структури сільськогосподарських культур // Селекція і насінництво. — 2002. — Вип.86. — С. 3-10.
8. *Васильківський С.П., Власенко В.А.* Розширення генетичного різноманіття вихідного матеріалу в селекції зернових культур // Науково-технічний бюлетень Миронівського інституту пшениці. — К.: Аграрна наука. — 2002. — Вип.2. — С. 12-17.
9. *Жученко А.А.* Роль генетической инженерии в адаптивной системе селекции растений // Сельскохозяйственная биология. — 2003. — №1. — С. 1-22.
10. *Федорук П.С., Федорук С.П., Миренков С.Н.* Проблемы и перспективы производства продуктов питания для народонаселения планеты // Научные труды Краснодарского НИИСХ им. П.П.Лукияненко (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения

- академика М.И.Хаджинова). — Майкоп, РИПО «Адыгея». — 1999. — С. 3-15.
11. Чернов А.А., Михайлов, М.Э., Урсул С.В. Сопряженность изменчивости количественных признаков кукурузы с гомо- или гетерозиготностью по изоферментным локусам Adh1, Sod2 // Цитология и генетика. — 1999. — Т. 33, № 2. — С. 55-61.
 12. Михайлов М.Э., Чернов А.А. Генетико-статистический анализ числа рядов зерен у кукурузы // Цитология и генетика. — 1999. — Т. 33, № 5. — С. 19-25.
 13. Чалык С.Т., Былич В.Г., Черноморец А.А. Генетический анализ длины початка у кукурузы на основе гаплоидных растений // Цитология и генетика. — 1999. — Т.33, №5. — С. 25-29.
 14. Жученко А.А. Адаптивное растениеводство. — Кишинев, 1990. — 432 с.
 15. Чумак М.В. Селекция раннеспелых и среднеспелых гибридов кукурузы В Краснодарском НИИСХ // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. — Майкоп: РИПО "Адыгея", 1999. — С. 13-28.
 16. Дзюбецький Б.В., Дуда А.Н., Черчель В.Ю. Селекція подвійних міжлінійних гібридів на базі ліній, що відрізняються за скоростиглістю і генетичному походженню // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1999. — № 10. — С. 59-62.
 17. Беляев Д.К. Предисловие // Генетика количественных признаков сельскохозяйственных растений. — М.: Наука, 1978. — С. 3-4.
 18. Вавилов Н.И. Предисловие к первому изданию. — В кн. "Генетика мягких пшениц" (автор Ю.А. Филипченко). — М.: Наука, 1979. — 311 с.
 19. Филипченко Ю.А. Изменчивость и методы ее изучения. — М.: Наука. — 1978. — 238 с.
 20. Федин М.А., Силис Д.Я., Смиряев А.В. Статистические методы генетического анализа. — М.: Колос, 1980. — 207 с.

21. *Иогансен В.* Элементы точного учения об изменчивости и наследственности с основами биологической вариационной статистики. М.-Л.: СХГИЗ, 1933. – 410 с.
22. *Фишер Р.А.* Статистические методы для исследований. — М.: Государственное статистическое издательство, 1958. – 268 с.
23. *Литун П.П.* Взаимодействие генотип – среда в генетических и селекционных исследованиях и способы его изучения // Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — Киев: Наукова думка, 1980. — С. 63-92.
24. *Вавилов Н.И.* Селекция как наука: Избранные произведения. — Л.: Наука, 1967. — Т. 1. — С. 328-342.
25. *Каллис К.А.* Изменение последовательности и стресс // Мобильность генома растений. — М.: Агропромиздат, 1990. — С. 165-176.
26. *Майр Э.* Популяции, виды и эволюция. — М.: Мир, 1974. — 460 с.
27. *Гуляев Г.В.* Генетика. — М.: Колос, 1977. — 360 с.
28. *Гужов Ю.Л.* Межгенотипическая конкурентоспособность растений яровой пшеницы и ее значение для селекции. Сообщение 1. Проявление хозяйственно-важных признаков в зависимости от конкурентоспособности растений // Генетика. — 1982. — Т. 18, № 1. — С. 101-107.
29. *Меттлер Л., Грегг Т.* Генетика популяций и эволюция. — М.: Мир, 1972. — 323 с.
30. *Литун П.П., Гурьева И.А.* Методы оценки комбинационной способности линий кукурузы и подбора их для конкретных программ селекции // Кукуруза. — 1978. — № 12. — С. 20-22.
31. *Чучмий И.П., Моргун В.В.* Генетические основы и методы селекции скороспелых гибридов кукурузы. — Киев: Наукова думка, 1990. — 284 с.
32. *Ауэрбах Ш.* Проблемы мутагенеза. — М.: Мир, 1978. — 463 с.
33. *Савченко В.К.* Генетический анализ в сетевых пробных скрещиваниях. — Минск: Наука и техника, 1984. — 223 с.

34. Брюбейкер Дж. Л. Сельскохозяйственная генетика. — М.: Колос, 1966. — 223 с.
35. Рокицкий П.Ф. Введение в статистическую генетику. — Минск, "Вишэйш. школа", 1974. — 448 с.
36. Мюнцинг А. Генетика. — М.: Мир, 1967. — 610 с.
37. Орлюк А.П. Базалий В.В. Принципы трансгрессивной селекции пшеницы. — Херсон: "Наддніпряньська правда", 1998. — 274 с.
38. Завадский К.М., Аверьянова Т.М. Теория эволюции и научная селекция // Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции. — 1975. - Т. 54, № 1. — С. 35-48.
39. Белоусов А.А., Замриборщ И.С., Игнатова С.А. Изменение частоты андрогенеза в пыльниковой культуре путем рекуррентного отбора в популяции кукурузы // Цитология и генетика. — 1998. — Т.32, № 6. — С. 63-68.
40. Полянский Ю.И. Основные пути развития дарвинизма // История эволюционных учений в биологии. — М.-Л.: Наука, 1966. — С. 286-318.
41. Четвериков С.С. О некоторых моментах эволюционного процесса с точки зрения современной генетики // Классика современной генетики. — Л.: Наука, 1968. — С. 133-170.
42. Дубинин Н.П. Основы генетики популяций // Актуальные вопросы современной генетики. — М.: Изд. МГУ, 1966. — С. 221-265.
43. Шмальгаузен И.И. Кибернетические вопросы биологии. — Новосибирск: Наука, 1968. — 224 с.
44. Шмальгаузен И.И. Проблемы дарвинизма. — Л.: Наука, 1969. — 493 с.
45. Соколов В.М., Білоусов А.О., Кривулько Р.О. Динаміка мінливості синтетичних популяцій кукурудзи в залежності від генетичної основи // Тези доповідей міжнародної конференції "Наукові основи стабілізації виробництва продукції рослинництва". - Харків. — 1999. — С. 212-213.
46. Тимофеев-Ресовский Н.В., Яблоков А.В. Микроэволюция. — М.: Знание, 1974. — 63 с.

47. *Одум Ю.* Основы экологии (часть 1). — М.: Мир, 1975. — 379 с.
48. *Пианка Э.Р.* Эволюционная экология. — М.: Мир, 1981. — 400 с.
49. *Драгавцев В.А., Шкель Н.М., Герасименко И.И., Дьяков А.Б.* О подходах к оценке генетического потенциала урожайности яровых пшениц Западной Сибири // Сельскохозяйственная биология. — 1980. — Т. 15, № 2. — С. 254-263.
50. *Орлюк А.П., Лавриненко Ю.А.* Изменчивость генетических параметров количественных признаков яровой пшеницы в условиях орошения // Генетика. — 1982. — Том 18, № 12. — С. 2000-2007.
51. *Уильямс У.* Генетические основы и селекция растений. — М.: Колос, 1968. — 448 с.
52. *Айала Ф., Кайгер Дж.* Современная генетика: В 3-х т. Т. 2. Пер. с англ. — М.: Мир, 1988. — 368 с.
53. *Соколов Б.П.* Гетерозис и селекция кукурузы // Бюл. ВНИИ кукурузы. Днепропетровск. — 1970. — Вып. 12. — С. 42-53.
54. *Гужва Д.В., Соколов В.М.* Генетико-статистичний критерій добору еталонів гетерозисних груп зародкової плазми для тестерних схрещувань самозапилених ліній кукурудзи // Цитология и генетика. — 1999. — Т.33, № 3. — С. 57-64.
55. *Мустяца С.И., Мистрець С.И., Шиманский Л.П.* Создание линий кукурузы с общей родословной в условиях Молдовы и Беларуси // Кукуруза и сорго. — 1998. — № 6. — С. 9-12.
56. *Бриггс Ф., Ноулз П.* Научные основы селекции растений — М., "Колос", 1972. — С. 200-208.
57. *Югенхеймер Р.У.* Кукуруза: улучшение сортов, производство семян, использование / Пер. с англ. — М.: Колос, 1979. - 519 с.
58. *Турбин Н.В., Палилова А.Н.* Влияние генетической однородности исходного материала на величину гетерозиса у гибридов кукурузы // Бюл. ин-та биологии. — Минск. — 1958. — Вып. 3. — С. 59-64.

59. *Палилова А.Н., Анохин А.С.* Выравненность по комбинационной способности исходных родительских форм и величина гетерозиса у гибридов // Бюл. ин-та биологии. – Минск. – 1960. – Вып. 5. – С. 330-335.
60. *Гурьев Б.П.* Итоги и перспективы исследований по созданию и изучению исходного материала кукурузы // Тр. УкрНИИ растениеводства, селекции и генетики им. В.Я. Юрьева. Харьков. – 1971. - Т. 10. – С. 117-139.
61. *Хотылева Л.В., Каминская Л.Н., Полонецкая Л.М., Савченко А.П., Полчанинова Т.В.* Инбридинг у с.-х. растений. – Минск: "Наука и техника", 1980. - С. 72-80.
62. *Вольф В.Г., Литун П.П.* Методические рекомендации по применению математических методов для анализа экспериментальных данных по изучению комбинационной способности. – Харьков, изд-во УкрНИИРСиГ им. В.Я. Юрьева, 1980. – 76 с.
63. *Галеев Г.С.* Методы выведения высокоурожайных самоопыленных линий при создании простых гибридов // Кукуруза. – 1974. - № 2. - С. 26-27.
64. *Горбань В.Ф.* Изменение продуктивности и её элементов при самоопылении простых межлинейных гибридов кукурузы // Тез. докл.: Всесоюзная школа молодых учёных и специалистов по теории и практике селекции растений. – М., 1979. – С. 58-60.
65. *Гурьев Б.П., Черномыз А.Н.* Изменчивость признаков растений под влиянием инцукта // Кукуруза. – 1975. – № 6. - С. 24-25.
66. *Моргун В.В.* Генетико-селекционные основы создания и использования самоопыленных линий кукурузы в условиях Полесья и Лесостепи УССР: Автореф. дис. ...канд. биол. наук. – Киев, 1967. – 22 с.
67. *Соколов Б.П., Дзюбецкий Б.В.* Селекционное изучение многопочатковости кукурузы в условиях орошения // Бюл. ВНИИ кукурузы. – 1972. - Вып. 1/24/. – С. 62-69.
68. *Томов Н., Митев С.* Селекция раннеспелых гибридов кукурузы // Кукуруза. – 1980. – № 5. – С. 30-32.

69. *Хаджинов М.И.* Вопросы селекции простых межлинейных гибридов кукурузы и пути внедрения их в производство // Бюл. ВНИИ кукурузы. — 1973. — Вып. 33. — С. 10-14.
70. *Хаджинов М.И.* Генетические и селекционные основы использования гетерозиса у растений // С.-х. биология. — 1980. — Т.15, № 1. — С. 3-12.
71. *Чалык Т.С.* Основные направления и задачи по селекции кукурузы // Известия АН Молд. ССР (Серия биол. наук). — 1980. — № 2. — С. 5-19.
72. *Черномыз А.Н.* Изменение элементов структуры урожая у кукурузы при инцукте // Селекция и семеноводство. - К., "Урожай". —1975. - Вып.30. — С. 24-28.
73. *Vera G.A., Crane P.L.* Effects of selection for lower ear height in synthetic populations of maize // Crop Sci. — 1970. — № 10. — P. 286-288.
74. *Duvick D.N.* Using Host Resistance to Manage Pathogen Population: A Corn Breeder's Commentary// Iowa State J.Res. — 1975. — V.49, №4. — P. 505-512.
75. *Thompson D.L., Hanson W.D., Shaw A.W.* Ear height inheritance estimates and linkage bias among generation means of corn // Crop Sci. — 1971. — №11(3). — P. 328-331.
76. *Гурьев Б.П.* Селекция и семеноводство гибридов кукурузы в Лесостепи УССР // Автореф. дис... д-ра с.-х. наук. — К., 1973. — 39 с.
77. *Гурьев Б.П., Гурьева И.А.* Селекция кукурузы на раннеспелость. — М.: Агропромиздат, 1990. — 173 с.
78. *Гурьев Б.П.* О селекции раннеспелых самоопыленных линий кукурузы // С.-х. биология. — 1969. — Т.4, № 2. — С. 218-224.
79. *Соколов Б.П., Кийко В.П.* Эффективность метода периодического отбора // Селекция и семеноводство. — 1975. — № 6. — С. 22-28.
80. *Падалка Н.М.* Создание новых самоопыленных линий кукурузы // Создание новых гибридов и сортов кукурузы и озимой пшеницы. — Днепропетровск, 1976. - С. 12-18.

81. *Касаткин Ю.А.* Особенности создания самоопыленных линий для условий орошения // Тез. докл. II Всесоюзной конференции молодых учёных по проблемам кукурузы. - Днепропетровск, 1978. — С. 11-12.
82. *Домашнев П.П., Дзюбецкий Б.В., Костюченко В.И.* Вопросы селекции простых межлинейных гибридов кукурузы // Вісник с.-г. науки. — 1977. — № 1. — С. 83-91.
83. *Домашнев П.П., Дзюбецкий Б.В., Костюченко В.И.* Селекция кукурузы. — М.: Агропромиздат, 1992. — 207 с.
84. *Илличевский Н.Н., Упельник В.П., Метакровский Е.В.* Аллели а-амилазакодирующих генов у различающихся по качеству зерна отечественных сортов мягкой пшеницы // Генетика. — 1992. — Т.28, № 11. — С. 97-109.
85. *Орлюк А.П., Лавриненко Ю.А.* Сорта и гибриды на орошении // Агропром Украины. — Киев, "Урожай". — 1990. — № 7. — С. 26-29.
86. *Carlone M.R., Russel W.A.* Evaluation of S2 Maize Lines Reproduced for several Generations by Random Mating within Lines. I. Comparisons between the original and Maintained S2 Lines // Crop science. — 1988. - Vol. 28, November-December. — P. 916-920.
87. *Carlone M.R., Russel W.A.* Evaluation of S2 Maize Lines Reproduced for several Generations by Random Mating within Lines. II. Comparisons for Testcross Performance of Original and Advanced S2 and S8 Lines // Crop science. — 1989. - Vol. 28, July-August. — P. 899-903.
88. *Пилюгин А.С., Соколов В.М., Гужва Д.В.* Пути стабилизации промышленных и идентификации новых самоопыленных линий кукурузы // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения академика М.И. Хаджинова). — Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 86-91.
89. *Кияшко Ю.Г., Виличку Ф.К.* Связь ацидофицирующей активности корневой системы проростков с урожаем зерна гибридов кукурузы // Кукуруза и сорго. — 1998. — № 5. — С. 8-11.

90. Соколов В.М., Вареник Б.Ф., Пилюгин А.С., Гужва Д.В. Селекционная оценка элитных самоопыленных линий кукурузы из основных гетерозисных групп зародышевой плазмы // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения академика М.И. Хаджинова). - Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 92-96.
91. Мустяца С.И., Мистрець С.И., Нужная Л.П., Борозан П.А. Селекция кукурузы для зон с коротким безморозным периодом // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения академика М.И.Хаджинова). - Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 163-168.
92. Кирпа М.Я. Ефективність різних технологій післязбиральної обробки зерна кукурудзи // Енергозберігаючі технології вирощування зернових культур у Степу України. — Дніпропетровськ, "Пороги", 1995. — С. 22-27.
93. Филиппов Г.Л., Черноусова Н.М. Влияние ночных пониженных температур на морфо-биологические признаки кукурузы // Бюл. института кукурузы. — 1992. — № 75. — С. 16-19.
94. Ивахненко О.М. Нові оригінальні лінії кукурудзи та шляхи їх використання в селекції на скоростиглість // Енергозберігаючі технології вирощування зернових культур у Степу України. — Дніпропетровськ, "Пороги", 1995. — С. 7-16.
95. Бакай С.С., Гаценко С.В., Жовтонога М.М. Межі економічної доцільності виробництва зерна кукурудзи // Бюлетень ІЗГ. — 1996. — № 2. — С. 102-109.
96. Лавриненко Ю.О., Зінченко В.О., Бондаренко В.В., Польський В.Я. Агроекологічні проблеми зниження ресурсомісткості продукції при вирощуванні кукурудзи на зерно у південному Степу України // Збірник наукових праць ХДПУ «Метода»: Випуск "Фальцфейнівські читання". — Херсон: Айлант, 1999. — С. 19-23.

97. Соколов Б.П., Ключко П.Ф., Гурьев Б.П., Дзюбецкий Б.В. Селекция кукурузы // Селекция и семеноводство зерновых культур. - К., "Урожай", 1978. — С. 128-145.
98. Сатарова Т.Н. Влияние некоторых факторов на индукцию и регенерацию растений в культуре пыльников кукурузы // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1998. — № 6-7. — С. 72-76.
99. Подольская А.П., Шмараев Г.Е. Мутагенез и мутации // Генетика культурных растений: кукуруза, рис, просо, овес. - Л.: Агропромиздат, 1988. - 272 с.
100. Козубенко Л.В., Чутиков Н.М., Камышан Т.П., Барсуков И.П., Чернобай Л.Н. Методы селекции скороспелых линий кукурузы // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1997. — Вип. 3 (5). — С. 10-12.
101. Костюченко В.І., Бєліков Є.І., Алдошин А.В., Купріченкова Т.Г. Рекурентна селекція на ранньостиглість та високу комбінаційну здатність за ознакою "Врожайність зерна" в синтетичній популяції кукурудзи Дніпрівська 1 (С₁) // Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. — 1999. - № 11. - С. 17-20.
102. Лавриненко Ю.О., Зінченко В.О. Вплив темпів розвитку батьківських форм кукурудзи на структуру генотипичної мінливості різних інцухт-поколінь кукурудзи // Матеріали міжнародної конференції "Онтогенез рослин в природному та трансформованому середовищі (Львів, липень 1-4, 1998). — Львів: Вид-во "Сполом", 1998. — С. 63-65.
103. Дзюбецкий Б.В., Черчель В.Ю., Дуда О.М. Вологість зерна у простих середньоранніх гібридів, створених на базі ліній з різною довжиною вегетаційного періоду // Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. — 1999. — № 11. — С. 9-14.
104. Чучмій І.П., Подолян В.Г., Рубан І.О., Струмінський Ю.М. Селекція та насінництво гібридів кукурудзи // Вісник аграрної науки. — К.: Вид-во "Аграрна наука". — Спеціальний випуск 1999, вересень. — С. 61-64.

105. *Зінченко В.О.* Стійкість гібридів кукурудзи до ураження стебловими гнилями та пухирчастою сажкою // Проблеми захисту рослин від шкідливих організмів в сучасних економічних та екологічних умовах // Тези доповідей наук.-прак. конфер. дол. вчених і спеціалістів, присвяченої 50-річчю Інституту захисту рослин (13-14 березня 1996 р.) – (За ред. М.П.Лісового, В.С.Чабан, Д.Д.Сігарьової та ін.). – Київ: Вид-во РА "Міко", 1996. – С. 48-52.
106. *Костюченко В.И.* Изучение комбинационной способности самоопыленных линий на устойчивость к полеганию // Кукуруза. — 1976. — № 12. — С. 26.
107. *Казанков А.Ф., Пономаренко Л.А., Чуприна М.А.* Селекция высокопродуктивных гибридов кукурузы для Северо-Кавказского региона // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения академика М.И.Хаджинова). — Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 29-37.
108. *Гужва Д.В., Вареник Б.Ф.* Основи конструктивного поєднання фенотипової та генотипової класифікації самозапилених ліній кукурудзи // Тези доповідей міжнародної конференції "Наукові основи стабілізації виробництва продукції рослинництва. — Харків, 1999. — С. 141-143.
109. *Соколов В.М., Белоусов А.А., Кривулько Р.А.* Фено-генотипическая изменчивость популяций кукурузы с узкой и широкой генотипической основой по некоторым агрономическим признакам // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный 100-летию со дня рождения академика М.И.Хаджинова). — Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 81-86.
110. *Гриднева Н.М.* Устойчивость линий кукурузы к стеблевым гнилям, ломкости стебля и пузырчатой головне // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы (Юбилейный выпуск, посвященный

- 100-летию со дня рождения академика М.И.Хаджинова). — Майкоп, РИПО «Адыгея», 1999. — С. 65-71.
111. *Dumanovic J.* Modern method in maize breeding // *Maize breeding, productions processing and marketing in Mediterranean countries.* — Maize. — 90. — 1990, Belgrade, September 17 to October 13. — P. 1-19.
112. *Ільченко Л.А.* Морфо-біологічна характеристика ліній, створених на базі різних рекомбінантних груп, виділених із синтетичної популяції Дніпрівська 1 (C₁) // *Бюлетень Інституту зернового господарства УААН.* — Дніпропетровськ. — 1999. — № 8. — С. 46-50.
113. *Ільченко Л.А., Черчель В.Ю.* Варіювання комбінаційної здатності за ознакою «врожайність зерна» у сімей різних генерацій самозапилення // *Збірник наукових праць Інституту зрошуваного землеробства: «Актуальні проблеми ефективного використання зрошуваних земель».* — Херсон, 1999. — № 2. — С. 143-147.
114. *Зинченко В.А., Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В.* Изменчивость хозяйственно-ценных признаков в инцухт-поколениях гибридов кукурузы в условиях орошения юга Украины // *Таврійський науковий вісник.* — 1997. — Вип. 1, Частина 4. — С. 631-632.
115. *Турбин Н.В.* Генетика гетерозиса и методы селекции растений на комбинационную способность // *Генетические основы селекции растений.* — М., 1971. — 125 с.
116. *Кедрова-Зихман Л.В., Палилова А.Н.* Некоторые вопросы селекции самоопыленных линий кукурузы в БССР // *Селекция и семеноводство с.-х. растений в Белоруссии.* Минск, 1961. — Вып. 3. — С. 14-19.
117. *Трифуневич В., Росич К., Мишович М.* Направление в селекции кукурузы в институте Земун-поле" (Югославия) // *Кукуруза.* — 1976. — № 2. — С. 48-53.
118. *Козубенко В.Е.* Селекция кукурузы. — М., 1965. — С. 253.

119. *Свиридов А.В.* Агробіологічна характеристика самооплених ліній кукурудзи і використання їх в селекції для зрошуваних умов юга України: Автореф. дис... канд. с.-х. наук. — Одеса, 1977. - 14 с.
120. *Гурьев Б.П., Гурьева И.А.* О генетическом потенциале зародышевой плазмы кукурузы и путях его использования в гетерозисной селекции // Селекция и семеноводство. — 1976. — №19. — С. 19-29.
121. *Гурьева И.А.* Исходный материал для селекции раннеспелых гибридов кукурузы: Автореф. дис.... канд. с.-х. наук. — Одеса, 1977. - 14 с.
122. *Дзюбецкий Б.В.* Селекция гибридов кукурузы интенсивного типа для условий достаточного увлажнения // Автореф. дис... доктора с.-х. наук. - Одеса, 1989. — 47 с.
123. *Макаренко И.Т., Ивахненко А.Н.*- Исходный материал для селекции // Кукуруза. — 1974. — № 12. — С. 24-26.
124. *Ключко П.Ф.* Селекция и семеноводство кукурузы в Венгрии // Кукуруза. 1971. — № 2. — С. 29-32.
125. *Лавриненко Ю.О., Зінченко В.О.* Динаміка параметрів генетичної мінливості висоти прикріплення качана кукурудзи в залежності від інцухт-поколінь та типу вихідних гібридів // Збірник наукових праць Інституту зрошуваного землеробства "Актуальні проблеми ефективного використання зрошуваних земель". — Херсон: Вид-во "Айлант", 1999. — № 2. — С. 130-134.
126. *Циков В.С.* Технология, гибриды семена (советы кукурузоводу). — Днепропетровск: Институт кукурузы, 1995. — 68 с.
127. *Циков В.С., Рибка В.С., Альохін В.І.* Питання підвищення конкурентоспроможності виробництва зерна і насіння кукурудзи в ринкових умовах // Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. Дніпропетровськ. — 1999. — № 8. — С. 55-59.
128. *Зінченко В.А., Лавриненко Ю.О.* Кукурудза на зрошенні. Стійкість генотипів до ураження пухирчастою сажкою та гниллю стебла // Захист рослин. — 1998. — № 2. — С. 10-11.

129. *Беліков Є.І., Клімова О.Є.* Кореляційні зв'язки продуктивності з морфо-біологічними ознаками у інбредних ліній цукрової кукурудзи // Бюлетень ІЗГ. — 2003. — №21-22. — С. 109-112.
130. *Савченко В.К.* Ассоциативный отбор и его роль в эволюции и селекции // Журнал общей биологии. — 1980. — Т.40, №3. — С. 406-417.
131. *Яблоков А.В.* Состояние исследований и некоторые проблемы фенетики популяций // Фенетика популяций. — М.: Наука, 1982. — С. 3-14.
132. *Лавриненко Ю.А.* Динамика гибридных популяций яровой пшеницы в поколениях // V съезд УОГиС им. Н.И.Вавилова: Тезисы докладов "Генетические основы селекции зерновых, зернобобовых, крупяных, технических, кормовых, овощных и многолетних культур". — Часть 3. — Киев: Наукова думка, 1986. — С. 84.
133. *Лавриненко Ю.О.* Мінливість кореляційних зв'язків між кількісними ознаками кукурудзи та їх селекційне значення // Таврійський науковий вісник. — 2001. — Вип. 17. — С. 12-17.
134. *Лавриненко Ю.А., Жужа А.Д., Скрипка Н.И.* Взаимосвязь количественных признаков пшеницы в зависимости от типа изменчивости в условиях орошения // Тезисы докладов 2-й республиканской научно-производственной конференции молодых ученых и специалистов "Вклад молодых ученых Украины в интенсификацию сельскохозяйственного производства" (24-26 сентября 1986 г.). — Харьков: УкрНИИРСиГ, 1986. — С. 86-87.
135. *Гудзь Ю.В., Лавриненко Ю.О.* Вплив умов зовнішнього середовища на мінливість генетичних формул кількісних ознак кукурудзи // Перша Всеукраїнська (Міжнародна) конференція по проблемі "Корми і кормовий білок". — Вінниця, 1994. — С. 113 – 114.
136. *Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В.* Взаимосвязь количественных признаков у гибридов кукурузы в условиях орошения // Тезисы докладов научно-практической конференции "Творчество молодых ученых – ускорению научно-технического прогресса". — Херсон: ХГТ, 1987. — С. 124.

137. *Гудзь Ю.В., Лавриненко Ю.А., Исакова Г.М.* Идентификация простых гибридов кукурузы по типу реакции на условия внешней среды // Тезисы докладов научно-практической конференции "Творчество молодых ученых и специалистов – ускорению научно-технического прогресса". – Херсон: ХГТ. – 1987. – С. 125-126.
138. *Жужа А.Д., Лавриненко Ю.А.* Изменчивость генетической структуры гибридных популяций пшеницы и эффективность отбора на продуктивность в ранних поколениях // Тезисы докладов научно-практической конференции "Творчество молодых ученых и специалистов – ускорению научно-технического прогресса". – Херсон: ХГТ, 1987. – С. 129-130.
139. *Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В.* Изменчивость взаимосвязей количественных признаков у гибридов кукурузы при орошении // Тезисы пятой Всесоюзной научно-технической конференции молодых ученых и специалистов по проблемам кукурузы. – Днепропетровск, 1987. – С. 30.
140. *Гудзь Ю.В., Лавриненко Ю.А.* Влияние условий среды на структуру генотипической вариации гибридов кукурузы // Тезисы докладов Всесоюзной научной конференции "Онтогенетика высших растений"/Отв.ред. А.А.Жученко. – Кишинев: Штиинца, 1989. – С. 133.
141. *Янченко А.А., Гудзь Ю.В., Лавриненко Ю.А.* Критерии косвенного отбора генотипов кукурузы по типу реакции на изменение условий внешней среды // Тезисы докладов Всесоюзного совещания "Методы отбора по комплексам признаков в селекции растений". – Ялта: Магарац, 1989. – С. 135.
142. *Гудзь Ю.В., Лавриненко Ю.А.* Идентификация селекционного материала гибридной кукурузы по типу реакции на изменение условий внешней среды // Методы интенсификации селекционного процесса. – Одесса: ВСГИ, 1990. – С. 56-57.

143. *Цыбулько В.С.* Метаболические закономерности фотопериодической реакции растений. — Киев: Аграрна наука, 1998. — 182 с.
144. *Литвиненко М.А.* Теоретичні основи та методи селекції озимої м'якої пшениці на підвищення адаптивного потенціалу для умов Степу України: Автореф. дис. ...д-ра с.-г. наук: 06.01.05 / Інститут землеробства. -Київ, 2001. — 46 с.
145. *Кириченко В.В.* Теоретичні основи селекції соняшнику і практичне використання ефекту гетерозису: Автореф. дис. ...д-ра с.-г. наук: 06.01.05 / ІЗГ. -Дніпропетровськ, 2002. — 33 с.
146. *Жученко А.А.* Экологическая генетика культурных растений. — Кишинев, Штиинца, 1980. — 588 с.
147. *Жученко А.А.* Эколого-генетические основы адаптивной системы селекции растений // Селекция и семеноводство. — 1999. — № 4. — С. 5-16.
148. *Поупа О.* Гомеостаз, развитие и адаптация // Журнал общей биологии. — 1961. — Т. 22, № 1. — С. 3-8.
149. *Хангильдин В.В.* О принципах моделирования сортов интенсивного типа // Генетика количественных признаков сельскохозяйственных растений. — М., 1978. — С. 111-116.
150. *Орлюк А.П., Базалий В.В.* Принципы трансгрессивной селекции пшеницы. — Херсон: Наддніпрянська правда, 1998. — 274 с.
151. *Жученко А.А.* Стратегия адаптивной интенсификации растениеводства // Сельскохозяйственная биология. — 1989. — № 1. — С. 3-17.
152. *Литун П.П.* Взаимодействие генотип-среда в генетических и селекционных исследованиях и способы его изучения // Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 63-92.
153. *Драгавцев В.А., Аверьянова А.Ф.* Механизмы взаимодействия генотип-среда и гомеостаз количественных признаков растений // Генетика. — 1983. — Т. 19, № 11. — С. 1806-1810.

154. *Пыльнев В.В.* Адаптивность озимой пшеницы в процессе селекции на повышение зерновой продуктивности в условиях Степной зоны // Сельскохозяйственная биология. — 1995. — № 1. — С. 41-50.
155. *Питиримова М.А., Ткачев М.В., Подошкина Л.Б.* и др. Норма реакции как мера адаптации генотипа к варьирующим условиям среды // Норма реакции растений и управление селекционным процессам. — Л.: Агрофизический НИИ, 1982. — С. 38-44.
156. *Беденко В.П., Уразалиев Р.А., Салимбаев А.У.* К вопросу об оптимальной плотности агрофитоценоза озимой пшеницы // Сельскохозяйственная биология. — 1987. — № 9. — С. 7-11.
157. *Хангильдин В.В.* Теоретическое обеспечение селекционного процесса // Генетико-физиологические основы селекции озимой мягкой пшеницы. — Одесса, 1991. — С. 5-13.
158. *Хангильдин В.В., Бирюков С.В.* Проблема гомеостаза в генетико-селекционных исследованиях // Генетико-цитологические аспекты селекции сельскохозяйственных растений. — Одесса, 1984. — С. 67-76.
159. *Жученко А.А.* Адаптивный потенциал культурных растений. — Кишинев: Штиинца, 1988. — 767 с.
160. *Уразалиев Р.А., Кохметова А.М.* Анализ взаимодействия генотип-среда сортовых и гибридных популяций озимой мягкой пшеницы // Сельскохозяйственная биология. — 1993. — № 1. — С. 33-42.
161. *Драгавцев В.А.* Алгоритмы эколого-генетической инвентаризации генофонда и методы конструирования сортов сельскохозяйственных растений по урожайности, устойчивости и качеству. — Методические рекомендации (новые подходы). — С.-Петербург, 1984. — 32 с.
162. *Драгавцев В.А.* Эколого-генетическая модель организации количественных признаков растений // Сельскохозяйственная биология. — 1995. — № 5. — С. 20-30.
163. *Ebert D.E.* Aspects der Ertragsforschung bei Cetreide // Agroforum. — 1969. — № 1. — Р. 7-9.

164. Орлюк А.П., Гончарова К.В. Адаптивний і продуктивний потенціали пшениці. — Херсон: Айлант, 2002. — 276 с.
165. Литун П.П., Манзюк В.Т., Барсуков П.Н. Методы идентификации генов по продуктивности на ранних этапах селекции. // Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 16-28.
166. Гудзь Ю.В. Изменчивость структуры генотипической вариансы гибридов кукурузы под влиянием условий внешней среды. // Генетика. — 1990. — Т. 26, № 1. — С. 78-83.
167. Шкель Н.М. Разделение модификаций и селекционных по адаптивности генотипов в гетерогенных по адаптивности популяциях растений // Генетика. - 1990. — Т. 26, № 2. — С. 312-318.
168. Tai G.G. Genotype stability analysis and its application to potato regional trials // Crop. Sci. — 1971. — Vol. 11, № 2. — P. 184-190.
169. Бачинский А.Г. Математический анализ неоднозначности матричных процессов как фактора адаптации // Меж. вузов. сб. исследований по генетике. — Л.: ЛГУ, 1981. — Вып.9. — С. 147-156.
170. Дубинин Н.П. Эволюция популяций и радиация. — М.: Атомиздат, 1966. — 137 с.
171. Дубинин Н.П. Синтетическая теория эволюции // Экологическая генетика и эволюция. — Кишинев: Штиинца, 1987. — С. 7-49.
172. Уильямс У. Генетические основы и селекция растений. — М.: Колос, 1968. — 296 с.
173. Брюбейкер Д.Л. Сельскохозяйственная генетика. — М.: Колос, 1966. — 223 с.
174. Бриггс Ф., Ноулз П. Научные основы селекции растений. -М.: Колос, 1972. -399 с.
175. Allard R.W. Principles of plant breeding. — L.: John Wiley, 1960. — 485 p.
176. Allard R.W., Harding J., Wehrhahn C. The estimation and use of selective values in predicting population change // Heredity. — 1966. — V.21, N4. — 547 p.

177. *Жученко А.А.* Проблемы адаптации в современном сельском хозяйстве // Сельскохозяйственная биология. — 1993. — № 5. -С. 3-35.
178. *Островерхов В.О.* Сравнительная оценка экологической пластичности сортов сельскохозяйственных растений // Генетика количественных признаков сельскохозяйственных растений. — М.: Наука, 1978. — С. 128-141.
179. *Инге-Вечтомов С.Г., Репневская М.В., Карпова Т.С.* О возможности общности механизмов мутаций и модификаций // Экологическая генетика и эволюция. — Кишинев: Штиинца, 1987. — С. 103-116.
180. *Литун П.П.* Взаимодействие генотип-среда и изменчивость растений // Сб. трудов КНИИСХ: Взаимодействие генотип-среда у растений и его роль в селекции. - Краснодар, 1988. — С. 49-60.
181. *Пакудин В.З., Лопатина Л.М.* Методы оценки экологической пластичности сортов сельскохозяйственных растений // Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 93-100.
182. *Зыкин В.А., Мешков В.В., Сапега В.А.* Параметры экологической пластичности сельскохозяйственных растений, их расчет и анализ. — Методические рекомендации. — Новосибирск, 1984. — 24 с.
183. *Лопатина Л.М.* Планирование экологических испытаний и оценка пластичности сортов и гибридов с помощью регрессивных моделей // Вестник с.-х. науки. —1986. — № 5. — С. 71-75.
184. *Горбань Г.С., Шатохин В.І., Рябчун В.К.* Пластичність і стабільність урожайності ліній ярих гексаплоїдних тритікале // Селекція і насінництво. — К.: Урожай. — 1992. — Вип. 73. — С. 44-46.
185. *Лавриненко Ю.А. , Гудзь Ю.В.* Теория и практика адаптивной селекции кукурузы. — Херсон: Айлант, 1997. — 168 с.
186. *Eberhart S.N., Russel W.A.* Stability parameters for comparing varieties // Crop. Sci. — 1966.- V.6, № 1. — P. 36-40.

187. Орлюк А.П., Гончарова К.В. Проблема поєднання високої продуктивності та екологічної стійкості сортів озимої пшениці // Фактори експериментальної еволюції організмів. – К.: Аграрна наука, 2003. – С. 180-187.
188. Жученко А.А. Адаптивное растениеводство (эколого-географические основы). – Кишинев, 1990. – 206 с.
189. Корчинский А.А., Литун П.П. Теоретические аспекты адаптивной интенсификации растениеводства // Вісник аграрної науки. —1994. — № 3.— С. 69-73.
190. Мартынов С.П. Оценка экологической пластичности сортов сельскохозяйственных культур // Сельскохозяйственная биология. —1989. — № 3. — С. 124-128.
191. Сапега В.А., Турсумникова Г.М. Взаимодействие генотип – среда и параметры экологической пластичности сортов // Зерновые культуры. – 1999. – №1. – С.25-30.
192. Богачиков В.И., Мирошниченко А.И. Сроки посева как фактор выявления пластичности и стабильности сортов овса // Селекция и семеноводство сельскохозяйственных культур в Западной Сибири. – Новосибирск, 1983. – С. 161-121.
193. Шмальгаузен И.И. Фактор эволюции (теория стабилизирующего отбора). – М.-Л., 1946. – 493 с.
194. Георгиевский А.Б. Проблемы преадаптации. – Л.: Наука, 1974. – 147 с.
195. Тихонович И.А., Проворов Н.А. Пути использования адаптивного потенциала систем «растение-микроорганизм» для конструирования высокопродуктивных агрофитоценозов // Сельскохозяйственная биология. — 1993. — № 5. — С. 36-46.
196. Ермаков Е.И., Макарова Г.А. Интенсификация селекции пшеницы на основе создания в регулируемой агроэкосистеме доноров ценных адаптивных признаков // Сельскохозяйственная биология. — 1996. — № 1. — С. 3-12.

197. *Жученко А.А.* Экологическая генетика культурных растений. Теория и практика // Вестник сельскохозяйственной науки. — 1995. — № 3. — С. 4-31.
198. *Слоним А.Д.* Среда и поведение. Нормирование адаптивного поведения. — Л.: Изд. ЛГУ, 1976. — 456 с.
199. *Шмальгаузен И.И.* Пути и закономерности эволюционного процесса. — М.-Л., 1939. — 248 с.
200. *Тахтаджан А.Л.* Система и филогения растений. — М.-Л.: Изд. АН СССР, 1966. — 679 с.
201. *Dambroth M., Bassam N.E.* Lominput varieties: definition, ecological, requirements and selection // Science Assemble. Dep Nat. and Math.: Science Sebr. Acad. — 1982. — Vol. 13, № 3. — P. 325-336.
202. *Орлюк А.П., Корчинський А.А.* Проблеми адаптивної селекції озимої пшениці. // Екологія та сільськогосподарське виробництво. — К., 1992. — С. 96-105.
203. *Орлюк А.П., Корчинский А.А.* Проблемы идентификации ценных генотипов в связи с аллоконкуренцией растений // Вісник аграрної науки. — 1994. — № 2. — С. 75-80.
204. *Неттевич Э.Д., Мерсулов А.И., Максименко А.И.* Повышение эффективности отбора яровой пшеницы в селекции на стабильность урожайности и качества зерна // Вестник сельскохозяйственной науки. — 1985. — № 1. — С. 66-73.
205. *Шелепов В.В.* Селекция интенсивных сортов озимой пшеницы, особенности их семеноводства и сортовой агротехники в условиях Степи и Лесостепи Украины: Автореф. дис....доктора с.-х. наук / Институт растениеводства. — Харьков, 1992. — 42 с.
206. *Шпунар Я.* Перспективы развития производства зерновых культур в Чехословакии // Вестник сельскохозяйственной науки. — 1992. — № 7-12. — С. 58-61.
207. *Балджи Е.Н., Вожегова Р.А.* Селекция озимой мягкой пшеницы в Степной зоне Крыма // Вісник аграрної науки. — 1994. — № 8. — С. 68-70.

208. Унтила И.П., Постолатий А.А., Гаина Л.В. Создание высокопродуктивных пластичных сортов озимой пшеницы для условий Молдовы // Вестник сельскохозяйственной науки. — 1992. — № 7-12. — С. 68-72.
209. Животков Л.О., Корчинський А.А. Формування сортової структури пшениці // Вісник аграрної науки. — 2000. — № 7. — С. 41-43.
210. Іщенко В.І. Успадкування тривалості вегетаційного періоду гібридами пшениці озимої // Вісник аграрної науки. — 2001. — № 4. — С. 82-83.
211. Кумаков В.А., Андреева А.Ф., Попова В.И. Физиологическая оценка морфологических типов растений яровой пшеницы различной продуктивности и засухоустойчивости на юго-востоке СССР. // Тр. по прикладной ботанике, генетике и селекции. — 1978. — Т. 63, Вып. 2. — С. 26-34.
212. Запрянов З. Изменчивость некоторых признаков продуктивности в связи с проведением отбора // Генетика и селекция. — София. — В. 1. — № 2. — 1968. — С. 34-39.
213. Алтухов Ю.П. Генетические процессы в популяциях. — М.: Наука, 1983. — 279 с.
214. Соболев Н.А. Методика оценки экологической стабильности сортов и генотипов // Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 100-106.
215. Орлюк А.П., Корчинский А.А. Физиолого-генетическая модель сорта озимой пшеницы. — К.: Вища школа, 1989. — 72 с.
216. Martin J.M., Alexander W.Z. Intergenotypic competition in biblends of spring wheat // Canad. J. Plant Sc. — 1986. — Vol. 66, № 4. - P. 871-876.
217. Кондратенко Е.Я., Драгавцев В.А. Генетический анализ гомеостаза количественных признаков растений в популяциях при изменении условий роста // Генетика. — 1990. — Т. 26, № 4. — С. 679-685.

218. *Соболев Н.Н.* Показатели относительной стабильности и разнообразие признака // Генетика зерновых и зернобобовых культур. — Орел, 1972. — С.102-105.
219. *Бороевич С.* Принципы и методы селекции растений. — М.: Колос, 1984. — 344 с.
220. *Дзюбецький Б.В., Черчель В.Ю., Сатарова Т.М.* Прискорене отримання гомозиготних ліній кукурудзи методом генетичного маркірування // Таврійський науковий вісник. — 2004. — Вип.30. — С.24-31.
221. *Моргун В.В.* Передмова // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: У 4 т. / Редкол.: В.В.Моргун (голов. ред.) та ін. — Київ: Логос, 2001. — Т. 2. — С. 625-630.
222. *Deimling S., Rober F., Geiger H.H.* Methodik und genetik der in-vivo-haploideninduktion bei mais // Votr. Planzenzuchtg. — 1997. — B.38. — P. 203-204.
223. *Birch R.G.* Plant transformation. Problems and strategies for practical application // Ann. Rev. Plant Physiol. and Plant Molecular Biology. — 1997. — #48. — P. 297-326.
224. *Глазко В.И., Глазко Г.В.* Введение в генетику. — К.: КВІЦ, 2003. — 640 с.
225. *Рив М.* Улучшение сортов // Генетика и наследственность. — М.: Мир. — 1987. — С. 253-276.
226. *Лифенко С.П., М.А. Литвиненко.* Досягнення в селекції пшениці озимої м'якої // Вісник аграрної науки . — 2000. — № 12. — С. 15-16.
227. *Гилл К.С.* Карликовые пшеницы. — М: Колос, 1984. — 184 с.
228. *Глазко В.И.* Генетически модифицированные организмы: от бактерий до человека. — К.: Квіц. — 2002. — 210 с.
229. *Фаулер М.В.* Экономические аспекты промышленного культивирования клеток растений // Биотехнология сельскохозяйственных растений. — М.: Агропромиздат, 1987. — С. 9-42.

230. Хеншоу Г.Г., Дж. Ф.О'Хара. Методы *in vitro* для сохранения и использования мирового генофонда растений // Биотехнология сельскохозяйственных растений. — М.: Агропромиздат, 1987. — С. 205-224.
231. Лыфенко С.Ф. Полукарликовые сорта озимой пшеницы. — К.: Урожай, 1987. — 192 с.
232. Молоцький М.Я., С.П. Васильківський, В.І. Князюк. Генетика. — Біла Церква: Аграрний університет, 1998. — 280 с.
233. Кунах В.А. Механізми та деякі закономірності самоклональної мінливості рослин // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. — 2003. - № 1. — С. 101-106.
234. Кунах В.А. Еволюція геному рослин культур клітин *in vitro* : особливості, причини, механізми та наслідки // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. — К.: Логос, 2001. — Т.1. — С. 53-67.
235. Сидоров В.А. Биотехнология растений. Клеточная селекция. — К.: Наукова думка, 1990. — 280 с.
236. Чеченєва Т.М. Спонтанна та індукована мінливість кукурудзи *in vitro* / Автореф. дис.... доктора біол. наук. — Київ: ІФРГ, 2003. — 43 с.
237. Кучко А.А., Т.М. Олійник. Самоклональна мінливість у картоплі. — К.: Довіра, 1998. — 192 с.
238. Глазко В.И., Г.В. Глазко. ДНК — технология —метаболика, протеомика, трансгеноз // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. — 2003. № 1. — С. 3-16.
239. Глазко В.И., А.А. Корчинський, Н.В. Роїк. Природные и экспериментальные факторы органической эволюции // Фактори експериментальної еволюції організмів. — К.: Аграрна наука, 2003. — С. 12-27.
240. Сиволап Ю.М., С.В. Чеботар. Використання молекулярних маркерів у генетико-селекційних дослідженнях пшениці // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. — 2003. — № 1. — С. 121-128.

241. *Сиволап Ю.М.* ДНК і генетична специфічність // Фактори експериментальної еволюції організмів. – К.: Аграрна наука, 2003. – С. 375-379.
242. *Стельмах А.Х.* Генетичні системи типу та темпів розвитку пшениць // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. – К.: Логос, 2001. – С. 337-360.
243. *Сиволап Ю.М., Е.А. Топчиева, Чеботарь С.В.* Идентификация и паспортизация сортов мягкой пшеницы методами RAPD – и SSRP – анализа // Генетика. – 2003. – Т. 36, № 1. – С. 44-51.
244. *Филиппов М.В., Мирошниченко Д.Н., Славохотова А.А., Долгов С.В.* Разработка системы трансформации и получение форм пшеницы (*Triticum aestivum* L.) устойчивых к гербициду // Достижения науки и техники АПК. – 2004. – № 1. – С.10-12.
245. *Зайцев В.С., Э.Д. Хавкин, Л.М. Хромова.* ДНК – маркеры устойчивости картофеля к болезням и вредителям // Фактори експериментальної еволюції організмів. – К.: Аграрна наука, 2003. – С. 385-387.
246. *Левенко Б.А.* Трансгенные растения. – Киев, 2000. – 305 с.
247. *Шелтон А.* Роль біотехнології у рослинництві для світової системи продовольчого забезпечення // Пропозиція. – 2004. – № 1. – С. 70-74.
248. *Созинов А.А.* Семена для третьего тысячелетия // Наука и жизнь. – 1998. - № 10. – 34-89.
249. *Кучук Н.В.* Генетическая инженерия высших растений. – К.: Наукова думка, 1997. – 187 с.
250. *Ніколайчук Н.І., І.Ю. Горбатенко.* Генетична інженерія – Ужгород, 1999. – 182 с.
251. *Блюм Я.Д.* Біотехнологія рослин сучасний виклик для України // Генетична модифікація рослин: перспективи та проблеми. – К.: Ін-т цукров. буряків. – 2003. – С. 23-41.
252. *Потопальський А.І.* Нові перспективні форми і сорти рослин, одержані за допомогою модифікованих нуклеїнових кислот // Фактори

- експериментальної еволюції організмів. – К.: Аграрна наука, 2003. – С. 359-365.
253. *Сиволап Ю.* Проблеми сучасної біотехнології рослин в Україні // Пропозиція. – 2004. - № 1. – С. 64-68.
254. *Hiatt J.M. et. all.* Generation and assembly of secretory antibodies in plants // Science. – 1995. – № 5211. – P. 716-719.
255. *Stoger E., C. Vaguero et al.* General crops as viable production and storage systems for pharmaceutical secretory antibodies // Plant Mol. Biol. Report. – 2000. – 42. – № 4. – P. 583-590.
256. *Кучук М.В.* Способи одержання рекомбінантних фармацевтичних білків у рослинах // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. – 2003. - № 1. – С. 55-61.
257. *Hag T.A., H.S. Mason, V.D. Clements* Oral immunization with a recombinant bacterial antigen produced in transgenic plants // Science. – 1995. – № 5211. – P. 714-716.
258. *Arakawa T. et al.* Expression of cholera toxin B subunit oligomers in transgenic potato plants // Transgenic Res. – 1997. - 6. - № 5. – P. 403-414.
259. *Роїк М.В.* Системне наукове забезпечення розвитку сучасної технології селекційного процесу // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. – 2003. - № 1. – С. 17-36.
260. *Бойко Н.Г.* Проблеми отримання та використання генетично модифікованих і клонованих організмів (виступ) / Науково-практичний семінар. – Білоцерківський аграрний університет (м.Біла Церква, 11 березня 2004 р.).
261. www.zn.kiev.ua/ie/show “Золотий рис”
262. www.ru: *Масиенко Ю.* Лучшее меньше - да лучше. – 2001-2002 «Мировые дискуссии».
263. www.price.od.ua *Нанотехнологии* - настоящее и будущее.
264. *Доспехов Б.А.* Методика полевого опыта. – М. "Колос", 1979. – С. 262-268.

265. *Доспехов Б.А.* Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований). - 5-е изд., доп. и перераб. — М.: Агропромиздат, 1985. — 351 с.
266. *Унифицированные* методы селекции кукурузы. — Днепропетровск. - 1976. - С. 13-20.
267. *Методические* указания по математической обработке результатов учетов и наблюдений в селекционных и генетических исследованиях. — М.: Колос, 1979. — 32 с.
268. *Методические* рекомендации по применению математических методов для анализа экспериментальных данных по изучению комбинационной способности. - Харьков: ХГТ, 1980. — 75 с.
269. *Грисенко Г.В., Дудка Е.Л.* Методика фитопатологических исследований по кукурузе. — Днепропетровск, 1980. — С. 35-38.
270. *Eberhart S.A., Russell W.A.* Stability parameters for comparing varieties // Crop Sci. — 1966. — Vol. 6, N 1. — P. 36-40.
271. *Кильчевский А.В., Хотылева Л.В.* Метод оценки адаптивной способности и стабильности генотипов, дифференцирующей способности среды. Сообщение 1. // Генетика. — 1985. — Т. XXI, № 9. — С. 1481-1490.
272. *Кильчевский А.В., Хотылева Л.В.* Метод оценки адаптивной способности и стабильности генотипов, дифференцирующей способности среды. Сообщение 2. // Генетика. — 1985. — Т. XXI, № 9. — С. 1491-1497.
273. *Гурьев Б.П., Литун П.П., Гурьева И.А.* Методические рекомендации по экологическому сортоиспытанию кукурузы. — Харьков, 1981. — 31 с.
274. *Рокицкий П.Ф.* Введение в статистическую генетику. — Минск: Высшая школа, 1978. — 448 с.
275. *Литун П.П., Проскурнин Н.В., Гопций Т.И.* Методика полевого селекционного эксперимента. — Харьков: ХАУ, 1996. — 271 с.
276. *Мазер К., Джинкс Д.* Биометрическая генетика. — М.: Мир, 1985. — 463 с.
277. *Ли Ч.* Введение в популяционную генетику. — М.: Мир, 1978. — 555 с.

278. Драгавцев В.А., Цильке Р.А., Рейтер Б.Г. и др. Генетика признаков продуктивности яровых пшениц в Западной Сибири. — Новосибирск: Наука, 1984. — 125 с.
279. Дрейпер Н., Смит Г. Прикладной регрессионный анализ. Кн. 2. — М.: Финансы и статистика, 1987. — 351 с.
280. Кукурудза Таврії / Риженко М.О., Касьянов І.П., Гамаюнова В.В., Лавриненко Ю.О., Богунов О.В., Бондаренко В.В., Найденова В.О., Сластен Ю.Ф., Логвіненко Г.Ф., Воробкін О.В., Тихов В.М. — Херсон: ХМД, 1996. — 31 с.
281. Рекомендації по вирощуванню сільськогосподарських культур на зрошуваних землях / Писаренко В.А., Гамаюнова В.В., Філіп'єв І.Д., Малярчук М.П., Нетіс І.Т., Коваленко А.М., Лавриненко Ю.О. та ін. — Херсон. — 1996. — 60 с.
282. Методичні вказівки по ефективному використанню зрошуваних земель в господарствах Херсонської області у 1999 році / Гамаюнова В.В., Писаренко В.А., Філіп'єв І.Д., Орлюк А.П., Гусєв М.Г., Лавриненко Ю.О., Левандовський І.Л. — Херсон: ІЗЗ, 1999. — 48 с.
283. Технологія виробництва зерна кукурудзи у південному регіоні / Сніговий В.С., Малярчук М.П., Лавриненко Ю.О., Писаренко В.А., Гамаюнова В.В., Виблов Б.Р., Філіпов Г.Л., Єремко Л.С., Остапенко М.А. - Херсон: "Айлант", 2003. — 12 с.
284. Вольф В.Г., Литун П.П. Методические рекомендации по применению математических методов для анализа экспериментальных данных по изучению комбинационной способности. — Харьков, 1980. — 76 с.
285. Дремлюк Г.К., Герасименко В.Ф. Приемы анализа комбинационной способности ЭВМ-программы для нерегулярных скрещиваний. — М.: Агропромиздат, 1991. — СГИ, 1992. — 144 с.
286. Полевой А.Н., Адаменко Т.И. Моделирование формирования урожая кукурузы // Метеорологія, кліматологія та гідрологія. — Одеса. — 2002. — Вип.46. — С.149-154.

287. *Адаменко Т.І.* Вплив агрометеорологічних умов на формування продуктивності посівів кукурудзи в Україні: Автореф дис. ...канд. географ. наук: 11.00.09/ Одеса, 2005. — 18 с.
288. *Вавилов Н.И.* Научные основы селекции пшеницы // Избранные произведения. — Л.: Наука, 1967. — Т.11. — С. 7-259.
289. *Лукьяненко П.П.* Избранные труды. — М.: Колос, 1973. — 448 с.
290. *Голик В.С.* Методы и результаты создания сортов яровой пшеницы интенсивного типа: Автореф. дис.... д-ра с.-х. наук: 06.01.05 / УкрНИИРСиГ. — Харьков, 1986. — 51 с.
291. *Литвиненко М.А.* Розвиток теоретичної і селекційної спадщини академіка Ф.Г. Кириченка у відділі селекції та насінництва пшениці СГІ // Збірник наук. праць СГІ. — 2004. — Вип.5(45). — С. 13-34.
292. *Козубенко Л.В., Чутиков Н.М., Камышан Т.П., Сикалова Е.В.* Использование различных по генетическому происхождению исходных материалов в гетерозисной селекции кукурузы // Труды по фундаментальной и прикладной генетике. — Харьков. — 2003. — Вып.2. — С. 147-157.
293. *Crossa J., Faba S., Wellhausen E.* Heterotic patterns among mexican races of maize // Crop Science. — 1990. — #30. — P. 1182-1190.
294. *Жуковский П.М.* Культурные растения и их сородичи. — Л.: Колос, 1971. — 750 с.
295. *Вавилов Н.И.* Пять континетов. — М.: Мысль, 1987. — 174 с.
296. *Дорофеев В.Ф., Удачин Р.А., Семенова Л.В.* с соавторами. Пшеницы мира. — Л.: Агропромиздат, 1987. — 560 с.
297. *Лавриненко Ю.А.* Проблемы развития зернового хозяйства Афганистана // Научно-практическая конференция, посвященная 80-летию со дня рождения академика Л.Ф.Верещагина "Повышение роли молодых ученых и специалистов в ускорении научно-технического прогресса". — Херсон: ХГТ. — 1990. — С. 168.

298. *Лавриненко Ю.А., Эзрохин Л.М., Мухтар Отман.* Проблемы производства зерна в Афганистане // Материалы научно-практической конференции "Вклад научно-технического потенциала области в перестройку". – Херсон: ХГТ. – 1990. – С. 55-56.
299. *Лавриненко Ю.О.* Еколого-генетичний потенціал пшениць Афганістану // Збірник наукових праць Херсонського державного педагогічного університету "Метода". Випуск "СИМВОЛ". – Херсон: Вид-во "Айлант". – 1999. – С. 42-51.
300. *Лавриненко Ю.О.* Генетичні ресурси пшениць Афганістану // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія. Фізіологія рослин, генетика та селекція. – 2000. – № 7. – С. 49-53.
301. *Чайлахян М.Х.* Регуляция цветения высших растений. – М.: Наука, 1988. – 559 с.
302. *Ригин Б.В., Гончаров Н.П.* Генетика онтогенеза пшеницы // Итоги науки и техники ВИНТИ. Сер. Генетика и селекция возделываемых растений. – 1989. – 1. – 148 с.
303. *Stelmakh A.F.* Genetic systems regulating flowering response in wheat // Euphytica 100. – 1998. – P. 359-369.
304. *Стельмах А.Ф., Литвиненко М.А., Файт В.І.* Яровизаційна потреба та фоточутливість сучасних генотипів озимої м'якої пшениці // Збірник наукових праць СГІ. – 2004. – Вип.5(45). – С. 13-34.
305. *Федорова В.Р., Файт В.І., Стельмах А.Ф.* Кореляційний зв'язок агрономічних ознак ліній-носіїв різних генів фотоперіодичної реакції озимої м'якої пшениці // Збірник наук. праць СГІ. – 2004. – Вип.6(46). – С.139-147.
306. *Жученко А.А.* Адаптивный потенциал культурных растений. – Кишинев: Штиинца, 1988. – 767 с.
307. *Драгавцев В.А., Шкель Н.М.* Современное состояние генетики количественных признаков растений по отношению к задачам селекции //

Проблемы отбора и оценки селекционного материала. — Киев: Наукова думка, 1980. — С. 5-16.

308. *Берг Р.Л.* Корреляционные плеяды и стабилизирующий отбор // Применение математических методов в биологии. — Л.: ЛГУ, 1964. — С. 23-60.
309. *Гужов Ю.Л.* Закономерности модификационного и генотипического варьирования количественных признаков у сортов яровой пшеницы с разным числом генов карликовости // С.-х. биология. — 1978. — Т.13, № 1. — С. 49-56.
310. *Эзрохин Л.М., Лавриненко Ю.А., Маматшо Хогани.* Изменчивость хозяйственно-полезных признаков и их взаимосвязь с урожайностью пшеницы в условиях Афганистана // Сборник научных трудов НИИСХ центральных районов Нечерноземной зоны «Современное семеноводство полевых культур». — Москва, 1993. — С. 235-246.
311. *Лавриненко Ю.О.* Сортові ресурси зернових Афганістану // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 2000. — № 12-13. — С. 67-74.
312. *Лавриненко Ю.О.* Еколого-генетичні параметри зернових ресурсів Афганістану // Таврійський науковий вісник. — 2000. — Вип. 13. — С. 29-40.
313. *Лавриненко Ю.О.* Генетичний потенціал кукурудзи Афганістану // Збірник наукових праць Херсонського державного педагогічного інституту “Метода”. — Випуск “Природа”. — Херсон. — 2000. — С. 26-33.
314. *Лавриненко Ю.О.* Селекційно-генетичний потенціал кукурудзи Афганістану // Таврійський науковий вісник. — 2004. — Вип.33. — С. 77-87.
315. *Sprague George F.* Corn and Corn Improvement. — New York: Academic Press Inc., 1955. — 557 p.
316. *Уэзеруокс П., Рандольф Л.Ф.* История и происхождение кукурузы // Кукуруза и ее улучшение. — М.: Иностранная литература, 1957. — С. 7-53.

317. *Ilitis H.H., Doebley J.F.* // Amer. Journal Botany. – 1980. – V.67, № 6. – P. 994-1004.
318. *Шмараев Г.Е., Подольская А.П.* Генетический потенциал изменчивости кукурузы // Генетика культурных растений: кукуруза, рис, просо, овес. – Ленинград: Агропромиздат, 1988. – С. 6-104.
319. *Дзюбецький Б.В., Черчель В.Ю., Антонюк С.П.* Селекція кукурудзи // Селекція і генетика в Україні на межі тисячоліть. Том 2. – Київ: Логос. – 2001. – С. 571-589.
320. *Hallauer A.R.* Methods used in developing maize inbreeds // Maydica. – 1990. – V.35, №1. – P. 1-16.
321. *Мустяца С.И., Мистрець С.И., Нужная Л.П., Борозан П.А.* Селекция кукурузы для зон с коротким безморозным периодом // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. – Краснодар, 1999. – С. 161-172.
322. *Гур'єва І.А., Вакуленко С.М., Степанова В.П., Кузьмишина Н.В.* Генетичний потенціал сучасного вихідного матеріалу кукурудзи // Селекція і генетика в Україні на межі тисячоліть. Том 2. – Київ: Логос. – 2001. – С. 610-620.
323. *Митев П., Христова Г.* Возможности использования экзотических популяций в селекции многопочатковой кукурузы // Таврійський науковий вісник. – 2003. – Вип. 26. – С. 15-22.
324. *Драгавцев В.А.* Эколого-генетический скрининг генофонда и методы конструирования сортов сельскохозяйственных растений по урожайности, устойчивости и качеству. – Санкт-Петербург: ВИР, 1997. – 51 с.
325. *Жученко А.А.* Адаптивное растениеводство. – Кишинев: Штиинца, 1990. – 432 с.
326. *Макарчук О.С., Жемойда В.Л.* Мінливість і взаємозв'язок продуктивності та її складових елементів рослин самозапилених ліній

- кукурудзи в умовах північного Лісостепу України // Таврійський науковий вісник. — Херсон: Айлант. — 2004. — Вип.34. — С.64-69.
327. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість кількісних ознак продуктивності гібридів кукурудзи в умовах зрошення // Таврійський науковий вісник. — 2004. — Вип.35. — С. 46-53.
328. *Чекалін Н.М., Тищенко В.М.* Мінливість кількісних ознак і генетичних кореляцій між ними в селекційних лініях озимої пшениці під час групування за індексом атракції // Таврійський науковий вісник. — Херсон: Айлант. — 2004. — Вип.34. — С. 102-112.
329. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість кореляційної залежності продуктивності та її складових елементів у гібридів кукурудзи в залежності від груп стиглості // Таврійський науковий вісник. — 2004. — Вип.36. — С. 26-36.
330. *Макарчук О.С., Жемойда В.Л.* Мінливість і взаємозв'язок продуктивності та її складових елементів рослин самозапилених ліній кукурудзи в умовах північного Лісостепу України // Таврійський науковий вісник. — Херсон: Айлант. — 2004. — Вип. 34. — С.64-69.
331. *Костюченко В.І., Беліков Є.І., Олдошин А.В., Купріченкова Т.Г.* Рекурентна селекція на ранньостиглість та високу комбінативну здатність за ознакою “врожайність зерна” в синтетичній популяції кукурудзи Дніпровська 1 // Селекція і генетика в Україні на межі тисячоліть. — Том 2. — Київ: Логос, 2001. — С. 621-624.
332. *Ковальчук І.В.* Удосконалення моделей простих міжлінійних гібридів кукурудзи, адаптованих до умов Лісостепу України : Автореф. дис. ...канд. с.-г. наук / Інститут землеробства. — Київ, 2002. — 21 с.
333. *Чучмій І.П., Ковальчук І.В.* Методи селекції гібридів кукурудзи для умов Лісостепу України // Збірник наукових праць Уманської державної академії. — К.: Т-во “Знання”. — 2001. — Вип.52. — С. 20-23.
334. *Єськова О.В.* Анатомо-морфологічні і генетичні особливості гетероспермії кукурудзи і їх використання в селекції і насінництві:

Автореф. дис. ...канд.с.-г. наук /Кримський агротех. ун-т. — Сімферополь, 2005. — 18 с.

335. *Макрушина Е.М., Еськова О.В.* Эмбриональные аспекты матрикальной гетероспермии кукурузы // Научные труды - Сельскохозяйственные науки. — Симферополь. — 2003. — Вып.81. — С. 61-65.
336. *Шевцов І.А.* Дослідження та використання гетерозису // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: У 4 т. — К.: Логос, 2001. — Т.2. — С. 28-47.
337. *Базалій В.В.* Принципи адаптивної селекції озимої пшениці в зоні південного Степу. — Херсон: Айлант, 2004. — 244 с.
338. *Ермаков Е.И., Макарова Г.А.* Интенсификация селекции пшеницы на основе создания в регулируемой агроэкосистеме доноров ценных адаптивных признаков // Сельскохозяйственная биология. — 1996. — №1. — С. 3-12.
339. *Жученко А.А.* Адаптивная система селекции растений. Экологические основы. — М.: ООО Агрорус, 2001. — Т.1. — 780 с.
340. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість ознак адаптивності гібридів кукурудзи в умовах зрошення // Таврійський науковий вісник. — 2005. — Вип.37. — С. 35-40.
341. *Литун П.П., Корчинський А.А., Коломацька В.П.* Кількісна генетика, біометрія і комп'ютерні технології в теорії і практиці селекції // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. Том 2. — Київ: Логос, 2001. — С. 81-105.
342. *Драгавцев, В.А., Литун П.П.* Модель эколого-генетического контроля количественных признаков растений // Доклады АН СССР. — 1984. — №3. — С. 720-723.
343. *Нечипоренко Н.Н., Драгавцев В.А.* О возможности прогноза уровней и знаков коэффициентов экологической корреляции // Генетика. — 1986. — Т.22, № 4. — С. 616-623.

344. *Мартиненко О.І.* Ріст і адаптація рослин: кількісний підхід // Селекція і генетика в Україні на межі тисячоліть. Том 2. — Київ: Логос, 2001. — С. 115-122.
345. *Беляев Д.К., Ратнер В.А.* Анализ генетических и фенотипических корреляций в связи с некоторыми проблемами селекции и эволюции // Доклады АН СССР. — 1961. — Т.140, №3. — С. 699-702.
346. *Касьяненко А.Н., Вольф В.Г.* Генотипическая среда и ее роль в повышении эффективности отбора у подсолнечника // Селекция семеноводство. — Киев: Урожай. — 1975. — Вып. 31. — С. 40-47.
347. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість ознак адаптивності гібридів кукурудзи в умовах зрошення // Таврійський науковий вісник. — 2005. — Вип. 37. — С.17-23.
348. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість кореляційної залежності адаптивних ознак у гібридів кукурудзи залежно від груп стиглості // Таврійський науковий вісник. — 2005. — Вип.38. — С. 17-23.
349. *Корчинський А.А.* Становлення еволюційної синтетичної теорії адаптації рослин // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. Том 2. — Київ: Логос, 2001. — С. 48-61.
350. *Мазур О.В.* Селекційний матеріал для створення гібридів кукурудзи, придатних до механізованого збирання: Автореф. дис.... канд. с.-г. наук: 06.01.05 / ІЗ. — Київ, 2005. — 19 с.
351. *Зозуля О.Л., Паламарчук В.Д.* Міцність бокової стінки стебла в системі діалельних схрещувань // Таврійський науковий вісник. —2005. -Вип.37. - С.12-17.
352. *Домашнев П.П., Дзюбецький Б.В., Костюченко В.И.* Селекция кукурузы. — М.:Агропромиздат. — 1992. — 207 с.
353. *Brotslaw D.J. et all.* Effect of prolificacy on grain yield and root and stalk strength in maize // Crop science. —1988. —Vol. 29, № 3. — P. 750-755.

354. *Coors J.G., Mardones M.C.* Twelve cycles of mass selection for prolificacy in maize. 1. Direct and correlated responses // *Crop science*. —1989. — Vol. 29, № 2. — P. 262-266.
355. *Hallauer A.R., Troyer A.F.* Prolific corn hybrids and minimizing risk of stress // *Proc. Ann. Corn and Sorghum Res. Conf.*, 1972. — 27. — P.140-158.
356. *Дзюбецький Б.В., Боденко Н.А., Антонюк С.П.* Створення посухостійких гібридів кукурудзи з використанням ліній плазми Т 22 // *Таврійський науковий вісник*. — 2001. — Вип.17. — С.3-7.
357. *Шмараев Г.Е.* Генофонд и селекция кукурузы. — Санкт-Петербург: ВИР, 1999. — 390 с.
358. *Соколов Б.П.* Основные итоги и перспективы селекции кукурузы // *Селекция и семеноводство кукурузы*. — М.: Колос, 1971. — С. 5-16.
359. *Хаджинов М.И., Казанков А.Ф.* Итоги селекционной работы по кукурузе в Краснодарском НИИСХ // *Итоги работ по селекции и генетике кукурузы: Сб. научн. тр.-Краснодар*, 1979. — С.10-37.
360. *Козубенко В.Е.* Селекция кукурузы. — М.: Колос, 1965. — 206 с.
361. *Митев П., Христова Г.* Возможности использования экзотических популяций в селекции многопочатковой кукурузы // *Таврійський науковий вісник*. — 2003. — Вип.26. — С.14-20.
362. *Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В.* Теория и практика адаптивной селекции кукурузы. — Херсон: Борисфен-полиграфсервис, 1997. — 170 с.
363. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Еколого-селекційна мінливість ознаки “кількість качанів на рослині” у гібридів кукурудзи при зрошенні в умовах південного Степу // *Зрошуване землеробство*. — 2005. — № 44. — С.95-98.
364. *Ларкин М.И.* Подбор и изучение исходного материала и гибридов кукурузы при весеннем и летнем сроках сева на зерно в орошаемых условиях степной зоны Крыма: Автореф. дис..... к-та с.-х. наук: 06.01.05 / ИЭЛР. — Симферополь. — 20 с.

365. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я.* Мінливість кореляційної залежності продуктивності та її складових елементів у гібридів кукурудзи в залежності від груп стиглості // Таврійський науковий вісник. — 2004. — Вип.36. — С. 26-36.
366. *Соколов В.М., Неменуцій В.В.* Індекс посухостійкості в оцінці кукурудзи // Хранение и переработка зерна. — 2003. — № 2(44). — С.22-24.
367. *Карпенко А.А., Неменуцій В.В.* Селекція кукурузи в умовах востока України // Збірник наукових праць Луганського державного аграрного університету. — 1999. — № 4(12). — С.30-32.
368. *Капустін С.І., Неменуцій В.В., Неменуца С.М.* Селекція кукурудзи для умов Луганської області // Бюлетень ІЗГ. — 2001. — №№ 15-16. — С. 74-77.
369. *Troyer A.F.* Breeding corn for heat and drought tolerance // Proceedings of the 38th Annual Corn Sorghum industry - research conference/ -USA, 1983. — Publ. №38. — P.128-143.
370. *Филиппов Г.Л.* Физиологические аспекты селекции кукурузы на скороспелость // Селекция и семеноводство кукурузы: Сб. научных тр. - Днепропетровск, 1986. — С.146-151.
371. *Орлянский Н.А., Орлянская Н.А., Зубко Д.Г.* Реакция раннеспелых линий и гибридов кукурузы зернового типа на загущение посевов // Материалы конференции: Селекция, семеноводство, производство зерна кукурузы. — Пятигорск: ВНИИ кукурузы, 2002. — С. 150-157.
372. *Иващенко В.Г.* Продуктивность кукурузы, устойчивость к засухе и стеблевым гнилям // Кукуруза и сорго. — 2000. — №2. — С. 17-22.
373. *Дзюбецький Б.В., Боденко Н.А.* Використання генетичної плазми Міндсенпустіфехе для створення середньостиглих самозапилених ліній кукурудзи // Бюлетень ІЗГ. — 2002. — №№ 18-19. — С.3-6.
374. *Куперман Ф.М.* Особенности развития, роста и органогенеза кукурузы // Физиология кукурузы. — М.: МГУ, 1969. — С. 51-111.

375. *Сусидко П.И., Домашнев П.П., Дзюбецкий Б.В.* Современные проблемы и перспективы селекции кукурузы // С.-х. биология. — 1979. — Том 14, №3. — С. 337-344.
376. *Янченко А.А., Лавриненко Ю.О., Гудзь Ю.В.* Оцінка екологічних властивостей гібридів кукурудзи в умовах Херсонської області // Вісник сільськогосподарської науки. — Київ: Урожай. — 1987. — № 9. — С. 41-45.
377. *Дзюбецький Б.В., Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Продуктивність і рентабельність виробництва батьківських форм гібридів кукурудзи в умовах південного Степу України // Таврійський науковий вісник. — 2000. — Вип.15. — С. 10-16.
378. *Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Екологічні та економічні аспекти вирощування насіння кукурудзи при зрошенні // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Спеціальний випуск 3 (12). — Том 2 “Соціально-економічні проблеми природокористування та екології”. — Миколаїв, 2001. — С. 53-58.
379. *Дзюбецький Б.В., Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Режими зрошення самозапилених ліній кукурудзи у південному Степу України // Таврійський науковий вісник. — 2002. — Вип.23. — С. 64-68.
380. *Дзюбецький Б.В., Пащенко Н.О.* Пилкоутворююча здатність і динаміка цвітіння батьківських форм гібридів кукурудзи при застосуванні гербіцидів // Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. — 2000. — №12-13. — С. 26-28.
381. *Пащенко Н.О.* Реакція рослин самозапильних ліній кукурудзи на дію гербіцидів: Автореф. дис.кандид. с.-г.н:06.01.09/ІЗГ.-Дніпропетровськ, 2004. — 18 с.
382. *Каленич В.И.* Особенности агротехники родительских форм районированных гибридов кукурузы при выращивании в благоприятных и засушливых условиях // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. — Майкоп: РИПО “Адыгея”, 1999. — С. 334-340.

383. *Дзюбецький Б.В., Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Реакція материнської форми гібриду кукурудзи Борисфен 433 МВ на режим зрошення, азотне живлення та густоту стояння рослин на ділянках гібридизації // Таврійський науковий вісник. – 1998. – Вип.8. – С. 34-38.
384. *Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Продуктивність ділянок гібридизації кукурудзи в залежності від режиму зрошення, добрив та густоти насадження рослин // Збірник наукових праць Інституту зрошуваного землеробства УААН “Актуальні проблеми ефективного використання зрошуваних земель”. – 1999. -Част. 4, – № 2. – С. 190-195.
385. *Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Поживний режим ґрунту на ділянках гібридизації кукурудзи в умовах зрошення // Таврійський науковий вісник. – 1999. – Вип. 10. – С. 15-20.
386. *Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В.* Ефективність режиму зрошення, застосування азотних добрив і густоти насадження рослин на ділянках гібридизації кукурудзи в умовах півдня України // Аграрний вісник Причорномор’я. – Одеса. – 1999. – № 3 (6). – Ч.ІІ. – С. 57-63.
387. *Дзюбецький Б.В., Дуда О.М., Черчель В.Ю., Олешко О.А.* Тривалість періоду сходи-цвітіння 50% качанів у гібридів від схрещування ранньостиглих та середньопізніх ліній // Бюл. ІЗГ УААН. – 2000. – №12-13. – С.60-64.
388. *Овсяннікова Н.С.* Мінливість вегетаційного періоду і міжфазних періодів у самозапилених ліній кукурудзи // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та спеціалістів з проблем виробництва зерна в Україні. – Дніпропетровськ:ІЗГ, 2002. – С. 67.
389. *Дзюбецький Б.В., Черчель В.Ю., Антонюк С.П., Олешко А.А., Дуда А.Н.* Варьирование показателей скороспелости в зависимости от года и

- генотипа гібридов кукурузи // Генетика, селекція і технологія возделывання кукурузи. — Майкоп: РИПО “Адыгея”, 1999. — С. 128-135.
390. Гур'єв В., Шашков О. Методика класифікації гібридів кукурудзи за тривалістю вегетаційного періоду // Пропозиція. — 1998. — №10. — С. 20-21.
391. Пащенко Ю.М., Кравченко В.Н., Поліщук В.В. Особливості цвітіння різночасно квітучих самозапилених ліній кукурудзи на ділянках гібридизації // Бюл. ІЗГ УААН. — 2001. — № 15-16. — С. 46-48.
392. Пащенко Ю.М., Поліщук В.В. Оптимізація технологічних заходів вирощування різночасно квітучих ліній кукурудзи на ділянках гібридизації // Бюл. ІЗГ УААН. — 2001. — №17. — С. 35-37.
393. Козубенко Л.В., Дзюбецький О.Б. Реакція ліній кукурудзи різних генетичних плазм на загушення посівів // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та спеціалістів з проблем виробництва зерна в Україні. — Дніпропетровськ: ІЗГ. — 2002. — С. 71-72.
394. Шеманьов В.І., Ковалевська Н.І., Мороз В.В. Насінництво польових культур. — Дніпропетровськ: ДДАУ, 2004. — 232 с.
395. Гур'єва І.А., Коломацька В.П. Продуктивність ліній кукурудзи з різним типом вегетаційного періоду // Селекція і насінництво. — 2001.— Вип. 85. — С. 121-124.
396. Коломацька В.П. Закономірності формування і мінливості вегетаційного періоду у самозапилених ліній кукурудзи: Автореф. дис....канд.с.-г.н: 06.01.05/ ІР. — Харків, 2004. — 19 с.
397. Писаренко В.А., Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В. Вплив агротехнічних заходів на показники темпів розвитку рослин та урожайність насіння гібриду кукурудзи Борисфен 433МВ // Доповіді і виступи на Міжнародній конференції “Актуальні проблеми сучасного землеробства”. - Луганськ: Видавництво ЛНАУ, 2003. — С. 397-401.

398. *Писаренко В., Лавриненко Ю., Коковіхін С.* Мінливість темпів розвитку рослин та урожайності насіння самозапиленої лінії кукурудзи ДК 437М залежно від погодних умов та агротехніки // Науково-практичні аспекти кормовиробництва та ефективного використання кормів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16-18 вересня 2003 р. — Львів: ЛДАУ, 2003. — С. 289-294.
399. *Філіпов Г.Л., Єремко Л.С.* Фотосинтетична діяльність зрошуваної кукурудзи в посівах різної структури // Бюлетень ІЗГ. — 2003. — № 20. — С. 21-23.
400. *Єремко Л.С.* Формування продуктивності кукурудзи залежно від скоростиглості гібридів і густоти посіву в умовах зрошення південного Степу: Автореф. дис... к.с.-г. наук: 06.01.09 / ІЗГ. — Дніпропетровськ, 2003. — 8 с.
401. *Філіпов Г.Л., Вишневський М.В., Максимова Л.О., Кофанова О.М., Романенко С.В.* Діагностика та добір селекційного матеріалу кукурудзи на стійкість за фізіологічними ознаками // Бюлетень ІЗГ. — 2001. — №15-16. — С. 32-37.
402. *Якунін О.П., Ткаліч Ю.І.* Використання поживних речовин ґрунту посівами гібридів кукурудзи різного рівня загущеності // Бюлетень ІЗГ. — 2001. — №17. — С. 43-46.
403. *Циков В.С., Рибка В.С., Альохін В.І.* Питання підвищення конкурентоспроможності виробництва зерна і насіння кукурудзи в ринкових умовах // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1999. — № 8. — С. 55-59.
404. *Танчик С.П., Мокрієнко В.А.* Строки сівби та водоспоживання кукурудзи // Зб. наук. праць Інституту землеробства. — К. — 2003. — Вип. 1-2. — С. 109-112.
405. *Пащенко Ю.М., Андрієнко А.Л.* Реакція гібридів кукурудзи різних груп стиглості на ресурсозберігаючі прийоми вирощування // Хранение и переработка зерна. — 2003. — №6 (48). — С. 32-34.

406. *Пащенко Ю.М., Андрієнко А.Л., Пащенко О.Ю.* Економічна ефективність вирощування гібридів кукурудзи залежно від строків сівби // Бюлетень ІЗГ. — 2003. — № 20. — С. 65-67.
407. *Ключко П.Ф., Асыка Ю.А., Сергеев В.В.* Зависимость скорости потери влаги зерном при созревании от морфологических особенностей растений кукурузы // Научн.-техн. бюлл. ВСГИ. — 1982. — Вып. 2. — С. 21-27.
408. *Домашнев П.П., Дзюбецкий Б.В., Мороз В.В.* Зависимость между влажностью зерна кукурузы и его признаками // Тез. докл. 5-го съезда генетиков и селекц. Украины. — Киев, 1986. — Ч. 3. — С. 68.
409. *Мороз В.В.* Принципы подбора исходного материала для селекции гибридов кукурузы с низкой уборочной влажностью зерна / Автореф. дис.... канд. с.-х. наук. — Киев: УСХА, 1989. — 17 с.
410. *Моргун В.В., Хроменко О.С., Присяжнюк І.В., Ларченко К.А., Гаврилюк В.М., Хроменко В.О.* Селекція ранньостиглих гібридів кукурудзи для зони з коротким безморозним періодом // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. — К.: Логос, 2001. — Т.2. — С. 590-602.
411. *Филиппов Г.Л., Вишневский Н.В., Максимова Л.А., Черноусова Н.М.* Физиологические особенности реакции генотипов кукурузы на ночные пониженные температуры // С.-х. биология. — 1994. — №1. — С. 3-10.
412. *Шпаар Д., Шлапунов В., Щербаков В., Ястер К.* Кукуруза. — Минск: Беларуская навука, 1998. — 200 с.
413. *Андреев С.С., Куперман Ф.М.* Физиология кукурузы. — Москва: МГУ, 1969. — С.5-265.
414. *Базалій В.В.* Теоретичне обґрунтування і практичне використання принципів адаптивної селекції озимої пшениці для умов південного Степу України: Автореф. дис... докт. с.-г. наук / ІЗГ. — Дніпропетровськ. — 2003. — 36 с.
415. *Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В.* Взаимосвязь количественных признаков у гибридов кукурузы в условиях орошения // Тезисы докладов научно-практической конференции "Творчество молодых ученых и

специалистов – ускорению научно-технического прогресса". – Херсон: ХГТ. – 1987. – С. – 124.

416. *Лавриненко Ю.О.* Мінливість кореляційних зв'язків між кількісними ознаками кукурудзи та їх селекційне значення // Таврійський науковий вісник. – 2001, Вип. 17. – С. 12-17.
417. *Литун П.П., Зозуля А.Л.* Генетическая организация количественного признака и прогнозирование гетерозиса // Селекция и семеноводство. – Киев. – 1987. – Вып. 63. – С. 16-23.
418. *Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я., Лазер П.Н., Йокич Д.Р.* Еколого-генетична детермінація добової втрати вологи зерном при дозріванні у гібридів кукурудзи в умовах південного Степу // Таврійський науковий вісник. – 2003. – Вип. 26. – С.37-45.
419. *Створити і впровадити у виробництво гібриди кукурудзи ранньостиглі, з рівнем урожайності зерна 85-90 в основних і 55-65 ц/га в пожнивних посівах, середньостиглі - 100-120 ц/га, пізньостиглі - 120-150 ц/га при зниженні технологічних витрат на 15-20% / Лавриненко Ю.О., Гудзь Ю.В., Маслова Л.Г. /* Заключний звіт за 1991-1995 рр. № держреєстрації УАО 10011263Р. - Інститут зрошуваного землеробства. – Херсон, 1996. – 36 с.
420. *Бєліков Є.І., Алдошин А.В., Купріченкова Т.Г.* Селекційна цінність тесткросів в різних екологічних умовах // Бюлетень Інституту зернового господарства. – 2002 – № 18-19. – С. 35-38.
421. *Деряга Є.В.* Технологічні заходи оптимізації вирощування гібридів кукурудзи різних груп стиглості в східному Степу: Автореферат дис.... канд. с.-г. н. -Дніпропетровськ: ІЗГ, 2003. – 16 с.
422. *Робу В.Т.* Технологічні заходи посилення контролю над бур'янами і адаптивність гібридів кукурудзи різних груп стиглості в південному Степу України: Автореф. дис.... канд. с.-г. н. – Дніпропетровськ: ІЗГ, 2002. – 16 с.

423. Лавриненко Ю.О., Плоткін С.Я., Лазер П.Н., Йокич Д.Р. Еколого-генетична детермінація добової втрати вологи зерном при дозріванні у гібридів кукурудзи в умовах південного Степу // Таврійський науковий вісник. — 2003. — Вип. 26. — С.37-45.
424. Йокич Д.Р., Лазер П.Н., Плоткін С.Я., Лавриненко Ю.О. Кореляційні зв'язки динаміки вологості зерна при дозріванні гібридів кукурудзи з морфологічними та господарськими показниками // Таврійський науковий вісник. — 2003. — Вип. 27. — С. 52-59.
425. Макрушин М.М., Кліценко О.О., Макрушина Є.М. Генетика насіння // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. — К.: Логос, 2001. — Т.2. — С. 62-80.
426. Рєшнова С.Ф., Горбатенко І.Ю. Шляховий аналіз селекційно-вагомих ознак у деяких представників роду *Lycopersicum* Mill. // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: У 4 т. — К.: Логос, 2001. — Т. 2. — С. 112-114.
427. Горбатенко І.Ю. Возможность отбора перспективных биотипов на ранних этапах онтогенеза при помощи путевых коэффициентов // Цитология и генетика. — 1995. — Т. 29, № 1. — С. 73-75.
428. Дзюбецкий Б.В., Черчель В.Ю., Антонюк С.П., Олешко А.А., Дуда А.Н. Варьирование показателей скороспелости в зависимости от года и генотипа гибридов кукурузы / Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. Краснодарский НИИСХ им. П.П.Лукьяненко: РИПО «Адыгея», 1999. — С. 128-135.
429. Маслова Л.Г., Лавриненко Ю.А., Гудзь Ю.В. Агроэкологическая характеристика гибридов кукурузы в условиях орошения // Селекция и семеноводство. — Киев: Урожай. — 1987. — Вып. 63. — С. 31-34.
430. Дзюбецкий Б.В., Черчель В.Ю., Воскобойник О.В. Варіювання господарсько-цінних ознак константних ліній кукурудзи при двох строках сівби // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 2005. — № 23-24. — С. 27-32.

431. *Дзюбецький Б.В., Черчель В.Ю., Грабовський М.Б.* Створення нового ранньостиглого вихідного матеріалу кукурудзи методом зворотних схрещувань // Бюлетень Інституту зернового господарства. -2005. — № 23-24. — С. 111-114.
432. *Орлюк А.П., Лавриненко Ю.А.* Сорта и гибриды на орошении // Агропром Украины. — 1990. — № 7. — С. 26-29.
433. *Бєліков Є.І., Алдошин А.В., Купріченкова Т.Г., Шевченко С.О.* Нові ранньостиглі та середньоранні самозапилені лінії плазми Ланкастер // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 2005 — № 23-24. — С.21-24.
434. *Расселл Г.Э.* Селекция растений на устойчивость к вредителям и болезням / Пер. с англ. — М.: Колос, 1982. — 421 с.
435. *Югенхеймер Р.У.* Кукуруза: улучшение сортов, производство семян, использование / Пер. с англ. — М.: Колос, 1979. — 519 с.
436. *Гурьева И.А., Козубенко Л.В., Камышан Т.П., Чуников Н.М.* Научное наследие академика М.И. Хаджинова и развитие его в Институте растениеводства им. В.Я. Юрьева // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. — Краснодар-Майкоп: РИПО "Адыгея", 1999. — С. 75-80.
437. *Мику В.Е.* Генетические исследования кукурузы. — Кишинев: Штиинца, 1981. — 231 с.
438. *Гурьев Б.П., Гурьева И.А.* Использование генетических ресурсов мировой коллекции кукурузы в гетерозисной селекции // Селекция и семеноводство — 1982. — № 50. — С. 3-10.
439. *Гурьев Б.П., Гурьева И.А., Примак В.П.* Перспективы селекции кукурузы на раннеспелость, продуктивность и возделывание по индустриальной технологии // Селекция и семеноводство. — 1987. — № 63. — С. 23-27.
440. *Грисенко Г.В.* Проблема иммунитета кукурузы к болезням // Кукуруза — 1979. — № 5. — С. 29-31.

441. *Навроцкая Н.Б., Инглик П.В.* Селекция кукурузы на иммунитет к корневой и стеблевой гнили // Кукуруза. – 1977. – № 10. – С. 27-28.
442. *Навроцкая Н.Б., Инглик П.В.* Исходный материал для селекции кукурузы в Закарпатье // Селекция и семеноводство. – К. – 1980. – Вып. 45. – С. 24-27.
443. *Немлюенко Ф.Е., Грисенко Г.В.* Иммунитет кукурузы к болезням и заслуги селекции // Селекция и семеноводство кукурузы. – М.: Колос, 1971. – С. 233-244.
444. *Воронкова А.А.* Проявление сложного взаимодействия генов устойчивости к бурой ржавчине // Генетика. – 1980. - Т.16, № 8. – С.1466-1471.
445. *Гешеле Э.Э.* Основы фитопатологической оценки в селекции растений. – М.: Колос, 1978. – 206 с.
446. *Немлюенко Ф.Е., Грисенко Г.В., Сиденко И.Е.* О методах определения устойчивости кукурузы к головнёвым болезням, корневым и стеблевым гнилям // Бюл. ВНИИ кукурузы. – Днепропетровск. – 1972. – Вып. 28-29. – С. 45-50.
447. *Duvick D.N.* Using Host Resistance to Manage Pathogen Population: A Corn Breeder's Commentary // Iowa State J.Res. – 1975. – V.49, №4. – P. 505-512.
448. *Вандерпланк Я.Е.* Генетические и молекулярные основы патогенеза у растений. – М.: Мир, 1981. – 236 с.
449. *Кобылянец М.С.* Некоторые физиолого-биохимические показатели гибридов кукурузы и их родительских форм // Материалы научной конференции по проблемам генетики, селекции и семеноводства растений. – Горки, 1969. – С.84-87.
450. *Куперман Ф.М., Ржанова Е.И.* Биология развития растений. – М.: Высшая школа, 1963. – 425 с.
451. *Веденеев Г.И.* Интенсивность роста и развития растений гибридной кукурузы в начале вегетации и значение этих процессов в формировании

- урожая // Сельскохозяйственная биология. – 1982. – Т. 17, № 1. – С. 74-77.
452. Черчель В.Ю., Антонюк С.П., Олешко А.А., Дуда А.Н. Селекция скороспелых гибридов для Степи Украины // Бюлетень Інституту зернового господарства. – 1997. – № 3(5). – С.7-9.
453. Манятина Л.А. Морфобиологическая характеристика мексиканских популяций кукурузы в условиях юга Украины // Селекция и семеноводство кукурузы. – Днепропетровск: ОКТ, 1986. – С. 41-48.
454. Кулешов Н.Н. Культуры Мексики, Гватемалы, Кубы и Колумбии // Прилож. 47 к Трудам по прикладной ботанике, генетике и селекции. – 1930. – С. 27-29.
455. Кулешов Н.Н. Кукуруза. – М.: Госсельхозиздат, 1958. – 200 с.
456. Тараканов П.С. Биологические особенности и селекционная ценность кукурузы Латинской Америки в условиях Узбекистана: Дис.... канд. с.-х. наук. – Л., 1981. – 215 с.
457. Кивер В.Ф. Энергосберегающая технология возделывания кукурузы на орошаемых землях. – К.: Урожай, 1988. – 120 с.
458. Гурьев Б.П. Проявление некоторых хозяйственно-полезных признаков у гибридов кукурузы // Селекция и семеноводство. – 1970. – № 15. – С. 46-57.
459. Касаткин Ю.А. Создание и использование новых самоопыленных линий кукурузы для условий орошения юга Украины: Дис.... канд. с.-х. наук. – Херсон, 1982. – С. 96-97.
460. Орлюк А.П., Колеснікова Н.Д. Реакція кількісних ознак озимої пшениці на різноспрямовані добори // Метода. Випуск "Константи". – 1998. – С.42-45.
461. Николаева Н.Ф., Кульпинова М.П., Миленин В.В. Некоторые результаты изучения исходных форм гибридов кукурузы на устойчивость к пузырчатой головне // Бюл. ВНИИ кукурузы. – Днепропетровск. – 1978. – Вып. 4/51. – С. 35-39.

462. Мельник В.С., Козубенко Л.В. Селекция кукурузы на устойчивость к болезням и вредителям в Югославии // Кукуруза. — 1978. — № 11. — С.30-32.
463. Сусидко П.И., Грисенко Г.В., Писаренко В.Н. и др. Основные элементы системы защиты кукурузы при современной технологии возделывания // Защита растений. — 1982. — № 4. — С. 13-15.
464. Лавриненко Ю.О., Зінченко В.О. Динаміка параметрів генетичної мінливості висоти прикріплення качана кукурудзи в залежності від інцухт-поколінь та типу вихідних гібридів // Збірник наукових праць Інституту зрошуваного землеробства УААН “Актуальні проблеми ефективного використання зрошуваних земель”. Частина 3. Селекція та насінництво сільськогосподарських культур. — 1999. — № 2. — С. 130-134.
465. Узороукс П., Рандольф Л.Ф. Кукуруза и ее улучшение. — М.: Иностранная литература, 1957. — 554 с.
466. Дзюбецький Б.В., Дуда О.М., Черчель В.Ю. Селекція середньоранніх простих міжлінійних гібридів кукурудзи на базі ліній з різною довжиною вегетаційного періоду // Селекція і насінництво. — 1999. — Вип. 82. — С.13-20.
467. Дзюбецький Б.В., Дуда О.М., Черчель В.Ю., Олешко О.А. Тривалість періоду “сходи - цвітіння 50% качанів” у гібридів від схрещування ранньостиглих та середньоранніх ліній // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1999. — № 12-13. — С. 60-64.
468. Ключко П.Ф., Фесенко И.В. Урожайность и её структура у гибридов кукурузы, различающихся по числу початков // Селекция, семеноводство и агротехника кукурузу на юге Украины. — Одесса, 1980. — С. 41-46.
469. Лавриненко Ю.О., Коковіхін С.В., Писаренко П.В. Еколого-генетична мінливість показників темпів розвитку рослин кукурудзи // Таврійський науковий вісник. — 2005. — Вип. 40. — С. 46-55.

470. *Bauman L.F.* Review of methods used by breeders to develop superior corn inbreds // *Proc. Ann. Corn and Sorghum Res. Conf.* — 1981. — V.36. — P.199-208.
471. *Льченко Л.А.* Комбінаційна цінність кращих рекомбінантів синтетичної популяції кукурудзи Дніпровська 1 в різних генераціях інбридингу: Автореф. дис.... канд. с.-г. наук. - Дніпропетровськ: ІЗГ, 2001. — 20 с.
472. *Лавриненко Ю.О., Зінченко В.О.* Селекційна цінність нового вихідного матеріалу в залежності від інцухт -покоління гібридів кукурудзи // *Таврійський науковий вісник.* — 2004. — Вип. 34. — С. 182-189.
473. *Созинов А.А.* Генетика и прогресс селекции растений // *Вопросы селекции и генетики зерновых культур.* — М.: СЭВ, 1983. — С.14-23.
474. *Лавриненко Ю.О.* Підсумки та перспективи селекції кукурудзи для умов зрошення // *Бюлетень Інституту зернового господарства.* — 1999. — № 11. — С. 48-52.
475. *Лавриненко Ю.О.* Агроекологічні моделі гібридів кукурудзи для південного Степу України // *Таврійський науковий вісник.* — 1999. — Вип.12. — С. 25-34.
476. *Lavrinenko U.A., Zinchenko V.A.* Selection corn for condition in a South Steppe of Ukraine // *Sustainable use of land and water (19 th European Regional Conference of ICID 4-8 June 2001, Brno and Prague, Czech Republic),* 2001. — P. 75.
477. *Lavrinenko U.A., Zinchenko V.A.* Selection corn for conditions of irrigation a South Steppe of Ukraine // *Sustainability of Hill Agriculture: Emerging Threats and Possible Solutions (Proceedings of International Symposium, Palampur, India from October 29-31, 1998.* — Palampur. — 2002. — P.55-59.
478. *Лавриненко Ю.А., Зинченко В.А.* Селекция кукурузы для условий орошения Южной Степи Украины // *Бюл. Института зернового хоз-ва УААН.* - Днепропетровск. — 1997. — №5. — С. 35-37.

479. *Лавриненко Ю.О.* Нові гібриди кукурудзи ФАО 190-390 для умов південного регіону України // Таврійський науковий вісник. — 2000. — Вип. 16. — С. 37-43.
480. *Хромяк В.М.* Оптимізація гібридного складу кукурудзи в умовах східної частини Степу України: Автореф. дис.... канд. с.-г. наук:06.01.09/ ІР.-Харків, 2005. — 18 с.
481. *Селекция скороспелых гибридов для степи Украины / В.Ю. Черчель, С.П. Антонюк, А.А. Олешко, А.Н. Дуда* // Бюл. Ин-та зернового хоз-ва УААН. - Днепропетровск. — 1997. — № 5. — С. 7-9.
482. *Нужная Л.П., Мустяца С.И.* Комбинационная способность раннеспелых линий кукурузы // Селекционно-генетические исследования кукурузы и сорго в Молдавии. - Кишинев: Штиинца, 1989. — С. 11-19.
483. *Мустяца С.И., Брума С.Г.* Изучение самоопыленных потомств кукурузы из синтетической популяции МКР33 // Кукуруза и сорго. — 1997. — № 2. — С. 12-16.
484. *Мустяца С.И.* Создание раннеспелых линий кукурузы // Бюл. Ин-та зернового хоз-ва УААН. - Днепропетровск. — 1997. — № 5. — С. 54-56.
485. *Ивахненко А.Н., Беликов Е.И.* Селекция и семеноводство скороспелых гибридов кукурузы // Бюл. Ин-та зернового хоз-ва УААН. — Днепропетровск. — 1997. — № 3. — С. 19-27.
486. *Селекция кукурузы для зон с коротким безморозным периодом / С.И. Мустяца, С.И. Мистрец, Л.П. Нужная, П.А. Борозан* // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. — Майкоп: РИПО Адыгея, 1999. — С. 163-168.
487. *Дуда О.М.* Використання різного за довжиною вегетаційного періоду вихідного матеріалу - результативний напрямок у селекції кукурудзи // Бюл. Ін-ту зернового гос-ва УААН. — 2000. — № 14. — С. 67-69.
488. *Черномыз А.Н.* К методике селекции линий кукурузы с повышенной продуктивностью // Селекция и семеноводство. — К.: Урожай — 1978. — Вып. 39. — С. 23-27.

489. *Логинова М.А., Гурьева И.А.* Создание исходного материала для раннеспелых гибридов кукурузы // Селекция и семеноводство. — К.: Урожай. — 1979. — Вып. 41. — С. 51-56.
490. *Мустяца С.И., Нужная Л.П., Пожого В.Н.* Комбинационная способность исходного материала для создания раннеспелых гибридов кукурузы // Урожай и адаптивный потенциал экологической системы поля /Под ред. П.П. Литуна. — К., 1991. — С. 88-93.
491. *Чумак М.В.* Селекция раннеспелых и среднеспелых гибридов кукурузы в Краснодарском НИИСХ // Генетика, селекция и технология возделывания кукурузы. - Майкоп: РИПО Адыгея, 1999. — С. 13-28.
492. *Соколов В.М., Вареник Б.Ф., Белоусов А.О., Ключко П.Ф., Кобелев Ю.К., Серіков В.О., Пілюгін А.С., Мельник В.С., Ступа Л.Я., Трофімов В.О., Гужва Д.В., Кривулько Р.О., Пашали О.С.* Проблеми і перспективи селекції та насінництва кукурудзи на півдні України // Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: У 4-х т. — К.: Логос, 2001. — Т. 2. — С. 603-609.
493. *Исторический очеркъ* деятельности Херсонскаго Губернскаго Земства за 1865-1899 гг. — Выпускъ III. Издание Херсонсой Губернской земской Управы. — Херсонъ. — 1906. — 276 с.
494. *Жученко А.А.* Адаптивная система селекции растений. Экологические основы. — М.: ООО Агрорус, 2001. — Т. 1. — 780 с.
495. *Ушкаренко В.О.* Школа зрошуваного землеробства - шлях від простих до складних експериментів, шлях до програмування врожаїв // Таврійський науковий вісник. — 2003. — Вип. 27. — С. 6-11.
496. *Ушкаренко В.О., Андрусенко І.І., Пилипенко Ю.В.* Екологізація землеробства і природокористування в Степу України // Таврійський науковий вісник. — 2005. — Вип. 38. — С.168-175.
497. *Янченко А.А.* Методы, результаты и основные направления селекции кукурузы для орошаемого земледелия Украины // Селекция и семеноводство кукурузы. — М.: Колос, 1971. — С. 382-390.

498. *Дзюбецький Б.В., Ільченко Л.А., Черчель В.Ю., Негода Т.В.* Селекція середньопізніх гібридів кукурудзи для зони Степу // Зрошуване землеробство. — 2005. — № 44 . — С. 95-98.
499. *Лавриненко Ю.О., Григоренко Є.Я., Писаренко П.В.* Продуктивність гібридів кукурудзи при різних режимах зрошення в умовах південного Степу // Збірник наукових праць Інституту зрошеного землеробства УААН “Актуальні проблеми ефективного використання зрошуваних земель”. Частина 1. Водні ресурси та їх використання. — 1999. — № 2. — С.17-20.
500. *Лавриненко Ю.О.* Підсумки та перспективи селекції кукурудзи для умов зрошення // Бюлетень Інституту зернового господарства. — 1999. — № 11. — С.48-52.
501. *Климентьева М., Лавриненко Ю., Гудзь Ю.В.* Генетический потенциал позднеспелых самоопыленных линий кукурузы // Таврійський науковий вісник. — 1996. — Вип. 1, част. 1. — С. 13-15.
502. *Державний Реєстр* сортів рослин України на 2002 рік / Відп. ред. В.В.Волкодав. — Київ: Алефа, 2002. — 139 с.
503. *Подгорный П.И.* Главнейшие достижения Херсонской Опытной Станции за время революции // Степовий дослідник. — Одесса: Типографія «Известий». — 1927. — №2 (11-12). — С. 1-15.
504. *Районовані сорти* с.-г. культур по Українській РСР на 1982 рік / Відп. за пип. І.П. Яковлев. — К.:Урожай, 1981. — С. 84.